

કિંમત : રૂ. ૨૫.૦૦*

- વર્ષ દરમિયાન કુલ ૧૨ અંકો (છ અંક અને છ પુસ્તિકાઓ.)
- લવાજમ વર્ષ માટે વિકલ્પ : જુલાઈથી જુન કે જાન્યુઆરીથી ડિસેમ્બર.
- લવાજમ : વાર્ષિક રૂ. ૨૫૦/- ૩ વર્ષ : રૂ. ૭૦૦/-
૫ વર્ષ : રૂ. ૧૨૦૦/- આજીવન : રૂ. ૭૦૦૦/-
વિદેશ લવાજમ : વાર્ષિક રૂ. ૧૨૫૦/- ૫ વર્ષ માટે રૂ. ૬,૦૦૦/-

“વિચારવલોણું પરિવાર” નું વાર્ષિક લવાજમ આપના વિસ્તારમાં આવેલી દેના બેંકમાં ડાયરેક્ટ જમા કરાવી શકો છો. (એક “વિચારવલોણું પરિવાર” ના નામનો લખવો, શાખા: લો-કોલેજ રોડ, અમદાવાદ, સેવિંગ્સ ખાતા નં. ૦૫૪૯૧૦૦૦૨૫૨૨માં જમા કરાવવો) રકમ જમા કરાવ્યા બાદ તેની બેંકની અસલ રિસીપ્ટ વિચારવલોણું પરિવાર, અમદાવાદની ઓફિસમાં નીચે જણાવેલ સરનામે મોકલી આપવી. ઈન્ટરનેટ બેંકિંગ માટે અમારો IFSC No. BKDN0110549 છે.

મનીઓર્ડર તથા બેંક ડ્રાફ્ટ દ્વારા પણ લવાજમ અમદાવાદની ઓફિસે મોકલી શકાય છે.
ઓફિસ સમય : ૧૧.૦૦ થી ૬.૦૦

સ્થાપક :	સુરેશ પરીખ આલાપ બંગ્લોઝ, સંજય સોસાયટી, ઉમરા જકાત નાકા પાસે, સુરત-૩૯૫ ૦૦૭	ફોન : ૯૭૨૬૩૬૬૭૦૪
પ્રકાશક :	મુનિ દવે	ફોન : ૦૭૯-૨૬૭૫૧૩૫૭
વ્યવસ્થાપક :	વિજય બરફીવાલા ૪૦૬, વિમૂર્તિ કોમ્પ્લેક્સ, ઓક્સફર્ડ ટાવર સામે, ગુરુકુળ રોડ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૫૨. E-mail : vicharvalonun@yahoo.co.in	ફોન : ૯૯૧૩૨૩૯૬૫૭ Web: www.vicharvalonu.com
કોમ્પ્યુટર ટાઈપ સેટિંગ :	અનુરાજ ગ્રાફિક્સ ફોન : ૯૯૯૮૦ ૩૮૪૫૨	મુદ્રણ : શ્રી ગણેશ ઓફસેટ શુભલાભ એસ્ટેટ, તાવડીપુરા, શાહીબાગ, અમદાવાદ
આવરણ ડિઝાઈન :	નિર્મલ સરતેજા	

સંપાદક ગણ

તરુણ શાહ	બી-૧/૯, અગ્રવાલ ટાવર્સ, સોલા રોડ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૬૧	ફોન : ૯૪૨૬૩ ૮૩૦૦૮
પ્રજ્ઞા પટેલ	આત્મનું, ૧૬૮૭/૧, સેક્ટર-૨ ડી, ગાંધીનગર-૩૮૨૦૦૨.	ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૨૮૮૩૩
નિરંજન શાહ	‘સ્મૃતિ’, કલ્યાણ સોસાયટી, મીઠાખળી, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬	ફોન : (૦૭૯) ૨૬૪૪૧૬૫૯
મુનિ દવે	૮૦૪, સગુન પેલેસ, શિવરંજની ચાર રસ્તા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૫	ફોન : (૦૭૯) ૨૬૭૫૧૩૫૭

Pravchan Sar, Sanklankarta - Kirit Mehta

* આ પુસ્તિકાની છૂટક કિંમત રૂ. ૩૦/- રહેશે.

આપણું વિચારવલોણું : ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૭ : અંક-૨ (૨)

प्रवचन सार

(आचार्यश्री विजयरत्नसुंदरसूरि महाराज साडेभ)

: सार संकलन :
किरीट मહેતા

● प्रकाशक ●
वियारवल्लोशुं परिवार
अमदावाढ

आपणुं वियारवल्लोशुं : इंदुआरी २०१७ : अंक-२ (३)

નિવેદન

આપણને કેટલાક લેખકોની ભાષા વાંચવામાં અઘરી લાગે છે. કેટલાકના લખાણમાં કંઈ સમજાતું નથી. કેટલીક ભાષા અઘરી લાગવા છતાં કહીએ છીએ કે બહુ સારું લખાણ છે.

Facebook અને Whatsapp ના જમાનામાં ગમે તેવી ભાષામાં લખાયેલા નબળા લેખ કવિતાને પણ મિત્રો દ્વારા સેંકડો likes મળતા હોય ત્યારે ભાષાની આવી વાતો થોડી વિચિત્ર તો લાગશે પણ એક સજાગ અને ભાષાપ્રેમી વાચક માટે એ અગત્યનું બની રહે છે કે આપણામાં ભાષાના યોગ્ય સ્વરૂપનો ખ્યાલ પણ બંધાય. આપણને લખવાનું શૂરાતન તો બહુ ચડે છે પણ ભાષાની સજાગતા નથી. એ માટે નિષ્ઠાપૂર્વક પ્રયાસ કરવા પડે. ઉત્તમ સાહિત્યકારોને અને સાહિત્યના વિવેચનોને પણ વાંચવા પડે. વ્યવસ્થિત વાક્યરચના કરતા શીખવું પડે. અંગ્રેજી શબ્દોનો ઉપયોગ ઓછો કરવા પ્રયાસ કરવો પડે. આપણું શબ્દભંડોળ વધારવું પડે. આ થોડું આકરું તો પડે પણ એ વગર છૂટકો નથી.

ઉમાશંકર જોષીએ ક્યાંક લખ્યું છે કે :

‘પોતાના લખાણ સિવાય બીજી વાંચી શકવાને કેવળ અસમર્થ એવા વર્ગનું આપણે ત્યાં અસ્તિત્વ હોવાનો મને ભય છે. આ અજ્ઞાનનો કેફ એ તો કલાકારને માટે આત્મઘાતક ગણાય. તમે જગતને શીખવવા કે આનંદ આપવા નીકળ્યા છો, તો આજ સુધી જે મહાપુરુષો શીખવતા કે આનંદ આપતા આવ્યા છે એમનો અવાજ તો બે ઘડી સાંભળી લો!

મહાન કલાસર્જકોનાં પગરખાંમાં પગ નાખવાનો અધિકાર સિદ્ધ કલાકૃતિઓના પરિશીલન વિના મેળવી શકાય કે કેમ, એ શંકાની વાત છે.

શબ્દનો વિવેક, શું ગદ્યમાં કે શું પદ્યમાં, લેખકની મોટી કસોટી છે. ઘણા મોટા કલાકારોનું શબ્દ ભંડોળ મોટું હોતું નથી. પણ એમણે શબ્દ પસંદગીમાં પોતાની મહત્તા સારી પેઠે દાખલેવી દાખલેલી હોય છે. શબ્દની ઔચિત્યબુદ્ધિથી જ પસંદગી થવી જોઈએ. મીઠા મીઠા કે ભવ્ય શબ્દોનો શોખ કવિ-લેખકની સહજ શક્તિઓને અન્યાયકર્તા થઈ પડે છે.

શબ્દો સરળ હોય, સમજાય એવા હોય છતાં આખા લેખનું કાંઈ મોંમાથું સમજાય નહિ એવું બને. અને આખા લખાણનું પ્રધાન સૂત્ર જો એકવાર હાથમાં આવી ગયું હોય તો વચ્ચે વચ્ચે અઘરા શબ્દોથી કોઈ મુશ્કેલી ન આવે. લેખક સરળ શબ્દ યોજે અને આપણે કંઈ જ ન પામીએ એ કરતાં થોડાક અપરિચિત શબ્દોનો ભેટો કરવાના ભોગે પણ કંઈક પહોંચાડવા મથતા લેખકનો આદર કરીએ. ખાલીખમપણું એ સરળતા નથી.’

ઘણા લેખો અને પુસ્તિકાઓના લખાણોને વાંચતાં, સમજતાં અમને ખાસ્સો શ્રમ પડે છે. તેને સુપાચ્ય બનાવવા બહુ મહેનત કરવી પડે છે. અમારી મર્યાદિત આવડત સાથે એ કામ કરીએ છીએ. ઈચ્છા અને પ્રયાસ તો એવા રહે જ છે કે આપણી પુસ્તિકાઓ વિષય, રજૂઆત અને ભાષાની દૃષ્ટિએ પણ ઉત્તમ હોય.

મુનિ દવે

વિચારવલોણું પરિવાર, ફોન : ૦૭૯-૨૬૭૫૧૩૫૭

આપણું વિચારવલોણું : ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૭ : અંક-૨ (૪)

પ્રસ્તાવના

પૂ. આચાર્યશ્રી વિજયરત્નસુંદરસૂરિજીનું પુસ્તક 'લખી રાખો આરસની તકિત પર' વાંચવા મળ્યું ત્યારથી તેમનાં ટી.વી. ઉપર આવતાં પ્રવચનો સાંભળતો થયો અને તેઓશ્રીનું આ વખતનું ચોમાસુ વડોદરા થયું. તેઓશ્રીથી પ્રભાવિત હોવા છતાં રૂબરૂ પ્રવચનમાં મને મારા મિત્ર પંકજ ઠક્કરના આમંત્રણે દોર્યો.

બસ તે દિવસથી લગભગ ત્રણેક માસનાં પ્રવચનો આત્મસાત્ કરવાના પ્રયત્નોએ મારા વિચારો અને વર્તણુંકમાં જબરદસ્ત ફેરફારો સાથે એક પરિવર્તનનો દોર શરૂ કર્યો.

દરમ્યાન મહારાજા સયાજીરાવ યુનિવર્સિટીની ફેકલ્ટી ઓફ આર્ટ્સનાં SKSD Jain Academy Education & Research Centre તરફથી Prescribed Certificate Course in Jainism માટે કોઈ પણ ૩૦ પ્રવચનોનું લેખનકાર્ય પોતાની સમજણ પ્રમાણે કરવાનું જાહેરમાં શ્રોતાઓને કહેવામાં આવ્યું.

અને મને ગમતા, પસંદ કરેલા ત્રીસ પ્રવચનોનો આ રહ્યો ટૂંકસાર.

કિરીટ મહેતા

(૨૧, ઓમનગર, સુભાનપુરા,
વડોદરા-૩૯૦૦૨૩. મો. ૯૭૨૬૬૮૮૭૩૨)

અનુક્રમણિકા

- પ્ર.ક. વિષય
૧. જીવન અને પ્રેમ
 ૨. વિવેક
 ૩. શક્ય પાપનો ત્યાગ
 ૪. સ્થાપિત વ્યવસ્થાઓ - રાજ્યવ્યવસ્થા, સમાજવ્યવસ્થા
 ૫. - પરિવાર વ્યવસ્થા
 ૬. - જીવન વ્યવસ્થા
 ૭. - ધર્મવ્યવસ્થા
 ૮. મનમંદિરમાં ભગવાન
 ૯. પ્રકૃતિ અને સ્વભાવ
 ૧૦. જાત માટેના પ્રશ્નો - ભગવાનને
 ૧૧. જાત માટેના પ્રશ્નો - મનને
 ૧૨. મન અને આત્મા (ચેતના-જાગૃતિ)
 ૧૩. નિર્ભયતાનું સુખ
 ૧૪. ધર્મ માટેની પ્રેરણા
 ૧૫. અદૃશ્ય પુણ્ય
 ૧૬. વિચારોનું પરિવર્તન
 ૧૭. ઉપાદાન અને નિમિત્ત
 ૧૮. પર્યુષણ પર્વની સફળતાનાં સૂત્રો
 ૧૯. મનને માર્યું તે તર્યા
 ૨૦. ચાર સ્તર પર જીવન
 ૨૧. ગલત સંગાથ છોડો
 ૨૨. તત્ત્વજ્ઞાન (૧) - સંસારના કલંકો
 ૨૩. - પીડાનું કેન્દ્ર સ્થાન
 ૨૪. - આપણી માનસિકતા
 ૨૫. તત્ત્વજ્ઞાન (૨) - મનના પ્રકાર
 ૨૬. - ધર્મમાં સાધના માર્ગ
 ૨૭. - પુણ્યનું ફળ
 ૨૮. - પ્રભુના માર્ગે હૃદય બિછાવો
 ૨૯. તત્ત્વજ્ઞાન (૩) - જાણવું અને સમજવું.
 ૩૦. જીવનની સાર્થકતામાં બાધક દોષ

પ્રવચન : ૧ જીવન એટલે પ્રેમ

સૌ પ્રથમ જીવન. જીવન સાથેનું તાદાત્મ્ય સાધવા માટે પ્રેમ કરો. જીવન સાથેની સંવાદિતા વધારો. આ કેવી રીતે કરશો?

(૧) શરીરને પ્રેમ કરો : વ્યસનથી મુક્ત રહી શકો છો? જુઓ કે તમારું શરીર અસ્વસ્થ થાય તેવું ભોજન ન હોય. વ્યભિચાર, વ્યસન, જૂઠ્ઠા બધાથી મુક્ત જીવનને રાખી શક્યા છો ખરાં? મુક્ત બનવાના તમારા પ્રયત્નો વધારતા રહો. આત્માને પૂછો. એઈડ્ઝ, કેન્સર, હૃદયરોગ જેવી માંદગીમાં જીવન વેડફાઈ જાય તેવું પરિણામ જે દુષણોથી આવે, તેનાથી દૂર રહો. સચેત રહો. ઘરમાં પણ સંવિધાનરૂપ નિયમો રાખો.

(૨) મનને પ્રેમ કરો : ઈર્ષ્યા કરવાવાળો નાનો થતો જાય છે, મીણબત્તીની જેમ! કોનાથી આગળ નીકળવું છે તમારે? દોડ શેની? બીજા સાથે સરખામણી શા માટે?

આમાંથી છૂટવાનો રસ્તો છે - જીવનને તાણમુક્ત બનાવો અને સહયોગ વધારો. સ્ફટીકની જેમ મનને પારદર્શક રાખો. હૃદયની ઉદારતા રાખો. બધાં દુઃખોનું મૂળ અસંતોષ છે.

માણસ લાંબુ વિચારતો જ નથી. તમને મન ઉપર ધ્યાન છે શું? જો હા, તો તાણ અને નિરાશાથી દૂર રહો. તાણ જ્યાંથી હોય ત્યાંથી પાછા વળો.

(૩) આત્માને પ્રેમ કરો : દોષમુક્ત રહો. આત્માને રોજ સાફ કરો. પ્રયાસ ચાલુ રાખો. આવેશ, કુટિલતા, ક્રોધ દૂર કરતાં જાવ. વાસના દૂર કરતા જાવ.

ખીસામાંથી નોટો કાઢી, મંદિરના ભંડારામાં નાખતા સમયે ગંદી, જૂની નોટ નાખશો કે નવી? કિંમત તો બંનેની સરખી છે? આવી માનસિકતા કેમ?

પાણીનો બરફ બનાવી શકો. ને ગરમ કરતાં વરાળ બનાવી શકો. આ ભૌતિક પરિવર્તન. દહીંમાંથી દૂધ પાછું ન થાય એ રાસાયણિક પરિવર્તન દોષોમાંથી આત્માની મુક્તિ કેવી રીતે ઈચ્છો છો? ભૌતિક કે રાસાયણિક?

(૪) સમસ્ત જગતનાં જીવોને પ્રેમ કરો : સંઘરો ન કરો. પ્રેમ વહેંચતા રહો. સમાજને માફ કરવાની તાકાત રાખો. આનાથી સામેવાળો ન બદલાય પણ તમે બદલાઈ જશો. સાફ ખુદને કરવા માટે માફ સામેવાળાને કરો.

(૫) પરમાત્માને પ્રેમ કરો : ભગવાનને હંમેશા યાદ કરતાં રહો. અપશબ્દો ન બોલો, જૂઠ્ઠા ન બોલો. આવા કર્મોની પરમાત્માએ ના પાડી છે, એટલું યાદ રાખો. આટલું કરશો તો જીવવું સાર્થક!

● ● ●

પ્રવચન : ૨ વિવેક વિચાર

દુનિયાના કોઈ પણ શત્રુ કરતાં અવિવેક વધુ ભયંકર શત્રુ છે. અંધારામાં કોને પસંદ કરીશું? મીઝાબત્તી કે અગરબત્તી? સામાન્યતઃ પ્રકાશ પહેલા પસંદ કરીશું, સુવાસ પછી. પ્રકાશ વિવેક છે. સુવાસ સદ્ગુણ છે. ખોટા કામનો ત્યાગ કરવો તે વિવેકનું કામ છે. સારું કાર્ય કરવું તે વિવેક નથી. પરંતુ ખોટાં કાર્યોને રોકે તે વિવેક છે. ખોટું કરવું તે જીવનની કમજોરી છે. ખોટું રોકાય તો જ સત્કાર્ય થાય.

વિચારો, ઘરમાં મંદિર લાવવું સહેલું છે કે ટી.વી. હટાવવું?

વિવેક ખોટું ન કરવાની શક્તિ આપશે. વિવેક રોકશે. ખોટું છોડવાનો પ્રયાસ કરાવશે. હૃદયમાં વિવેકની પ્રતિષ્ઠા ઈચ્છો. ખોટાને છોડવું પડે છે, એની મેળે નથી છૂટતું. છોડતી વખતે તનાવ ઉદ્ભવશે, ને છોડ્યા પછી હલકાપણું અનુભવાશે.

હવે સૂક્ષ્મ વિવેક એટલે શું તે સમજાવે.

પૈસા બેંકમાં મુકતી વખતે સુરક્ષા, બચત, ભવિષ્યનો ખ્યાલ આવે છે. દાન કરતાં કયો ભાવ ઉદ્ભવે છે? પુણ્ય વધ્યાનો આનંદ કે પૈસા ઘટ્યાનો ચચરાટ? - સૂક્ષ્મ વિવેક.

સામાન્યપણે દાન કરતાં આપણી માનસિકતા કેવી હોય છે? ન કરવું પડે તો સારું, જેટલું ઓછું થાય તેટલું સારું, યથા રૂચી કરવું, આવા મનના ભાવ કમજોરી છે. આવે વખતે વિવેક શું કહેશે? તાકાતથી વધુ ન કરો, પરંતુ તાકાતથી ઓછું ન કરો. તાકાતથી વધુ નહીં - યથા રૂચી, તાકાતથી ઓછું નહીં - યથાશક્તિ. પોતાના પૈસાના ગુમાનમાં દાન ન કરો, ભાવ સાથે કરો. - સૂક્ષ્મ વિવેક.

માનવીનું મન દ્વિધાગ્રસ્ત હોય છે. ખુદને સમજવાનો પ્રયાસ કરો. એરપોર્ટ, ટેક્ષી, હોટેલ, અહીં માગે તે દેવું પડે છે. તો પછી દાન કરતાં લેખાં-જોખાં કેમ? આપણામાં ત્યાગનો પુરુષાર્થ નથી, ભોગની તાકાત નથી. અહીં વિવેક કેળવો. વિવેકનો પ્રકાશ ગલત ખ્યાલ રોકશે. - સૂક્ષ્મ વિવેક.

આવા વિવેકપૂર્વક આજ ખોટું છોડશો તો કાલે પોતાની મેળે છૂટતું જશે.

પાણીના રેલાને દિશા બદલવા આંગળીથી દોરશો તો દિશા બદલી નાખશે. તેવી જ રીતે ખોટી સોચને બદલવા બીજા વિષયમાં ધ્યાન પરોવવાથી લાભ થશે.

પ્રાર્થના કરો કે ભગવાન ખોટા વિચારોને અમલમાં મૂકવાની તાકાત ન દે.

પ્રવચન : ૩ શક્ય પાપનો ત્યાગ

મનમાં શુભ મનોરથ પેદા થાય, પરંતુ એને અમલમાં ન મૂકી શકીએ તો એ સ્વપ્નમાં રાજા હોવાનો ભાવ માત્ર છે. સત્કાર્ય માટે સમય, સામગ્રી, સંયોગ, સત્વ (ઉત્સાહ) અને શ્રદ્ધા જોઈએ.

સમય જતાં એવું બનતું હોય છે કે શ્રદ્ધા અને સંયોગ ઓછાં પડતાં જાય, અને શુભ મનોરથ પેદા ન થાય. સત્કાર્ય ન કરી શકીએ પણ પાપનો ત્યાગ તો કરી શકીએ ને? ચાલો, આપણે સર્વ પાપનો ત્યાગ નથી કરી શકતાં પરંતુ શક્ય પાપનો ત્યાગ કરી શકીએ ખરાં? દા.ત. શક્ય ક્રોધનો ત્યાગ થઈ શકે? ક્રોધનો વિચાર કરતાં સાત વાતોને અપનાવવા જેવી છે જેની મદદથી શક્ય ક્રોધનો ત્યાગ થઈ શકશે.

(૧) ઘરની બહાર નીકળો ત્યારે ક્રોધ કરીને ન નીકળો.

ચહેરા પર મુસ્કાન સાથે બહાર નીકળો. નીકળતાં પહેલાં કંઈ પણ તૈયાર ના હોય તો પણ દિમાગ ગરમ ન રાખો. દા.ત. ચા ઠંડી મળે. કપડાંને ઈસ્ત્રી થઈ ના હોય. પણ બહાર તો ક્રોધ વગર જ નીકળો.

(૨) સ્મિત સાથે ઘરમાં દાખલ થાઓ.

દુઃખ, ગુસ્સો ઘરમાં દાખલ થતાં પ્રગટ ન કરો. બહાર બનેલો તણાવવાળો મામલો અને આવતો ગુસ્સો મનમાં રાખી મુસ્કાન સાથે ઘરમાં પ્રવેશો. પત્નીએ કહેલી વસ્તુ કે સાડી કે કંઈ પણ લાવ્યા ન હો અને પ્રવેશતાં જ પૂછે તો પણ ગુસ્સો ન કરો.

(૩) ભોજન કરવા સમયે ગુસ્સો ન કરો.

પરિવારની તાકાત તો જ વધે જો (અ) સમુહમાં ભોજન કરો (બ) સમુહમાં સૌહાર્દપૂર્વક વાતચીત કરો (ક) સમુહમાં પ્રાર્થના, ભજન કરો અને (ડ) સમુહ ભ્રમણ એટલે કે સાથે ફરવા નીકળો, વેકેશન ગાળો. ગુસ્સો સહજ દૂર રહેશે.

(૪) ઉપકારી ઉપર ક્રોધ ન કરો.

પરિવારમાં સૌ કોઈ એકબીજાનાં કોઈ ને કોઈ સમયે, પ્રસંગે કે સંજોગે ઉપકારી હોય છે. માતા, પિતા, પત્ની, પતિ, ભાઈ, બહેન, વહુ, સાસુ આ બધાં વચ્ચે સાયુજ્ય સાધેલું રાખો, ક્રોધ ઘટાડો.

(૫) સુવા જતી વખતે ક્રોધ કરીને ન જવું.

સુતા પહેલાં પ્રાર્થના કરો.

(૬) ધર્મ સ્થાને ક્રોધ ન કરો.

(૭) મોબાઈલ ઉપર ક્રોધ ન કરો.

મોબાઈલ ઉપર તમે ક્રોધ કરતાં હો ને શક્ય છે સામે વાળું મજા લેતું હોય. તેના

પ્રતિભાવ તમે જોઈ શકવાના નથી. કોમ્યુનિકેશનના માધ્યમથી પુલ બનવાની જગ્યાએ આથી દિવાલ ઊભી થતી હોય છે.

ટૂંકમાં, સંપૂર્ણ પાપનો ત્યાગ ન કરી શકો, તો પણ શક્ય પાપનો ત્યાગ કરો.

ચા બનતી હોય તેનું નિરિક્ષણ કરો. તેની જેમ ધીરે ધીરે ગરમ થાઓ. (ક્રોધ કરો.) અને ઝડપથી ઠંડા થાઓ. (શાંત પડો.) દરેક વ્યવહાર હસતે ચહેરે, મુસ્કાન સાથે કરો.

ફરીથી યાદ રાખો — શુભ મનોરથની શરૂઆત ન કરી તો સ્વપ્ન જ રહી જશે.

પણ શુભ કાર્ય માટે અવકાશ ક્યાંથી કાઢવો?

તો, થોડો સમય વિચાર ...

માનવી ત્રણ પ્રકારના સમયકાળમાંથી પસાર થતો હોય છે.

(૧) પ્રવૃત્તિકાળ. તેમાંથી અવકાશ કાઢવાની શક્યતા તપાસો.

(૨) નિવૃત્તિકાળ. બે પ્રવૃત્તિ વચ્ચે જે અવકાશ મળે તે નિવૃત્તિકાળ.

હોર્ન મારતાં તમારી આગલી ગાડીવાળો તમને જગ્યા આપતાં જે સમય લે તે નિવૃત્તિમાં શાંતિ રાખી ગાડી ચલાવો. બે પ્રવૃત્તિ વચ્ચે જે નિવૃત્તિકાળ મળે તે સમયનો સદ્ઉપયોગ કરો. તમારી અસલી ઓળખાણ નિવૃત્તિ સમયે થશે. મંદિરમાંથી બહાર નીકળતી વખતે, પ્રવચનની સમાપ્તિ પછી જે વિચારો ચાલતા હોય તે આપણી ઓળખાણ. મનને વિચારમુક્ત રાખો અને સોચને સારી રાખો. વચ્ચે બચેલા સમયે આપણે શું કર્યું? - તપાસો.

(૩) અશક્તિકાળ. (શારીરિક અસ્વસ્થતાનો સમય)

આ સમયે તમારી પાસે કોઈ કામકાજ કે આનંદપ્રમોદનાં સાધન ન હોય ત્યારે વિચારધારા શું રહેશે? આવે સમયે જીવનની વ્યવસ્થા શું બની રહેશે? અમીર હો કે ગરીબ, આ સમય તો હરએકને આવવાનો જ. તેની તૈયારી રાખો, તૈયારી કરો.

આ સમયે વિષાદમાં ન આવો.

આ સમયે લાયકારી મહેસુસ ન કરો.

યાદ રાખો, ધર્મની શરૂઆત માટે, શુભ મનોરથના અમલ માટે કોઈ પણ સમય શુભ છે.

પ્રવચન : ૪ માનવજીવનની સ્થાપિત વ્યવસ્થાઓ

માનવજીવનની સ્થાપિત થયેલી પાંચ વ્યવસ્થાઓ છે.

(૧) રાજ્યવ્યવસ્થા :

આ વ્યવસ્થાને પૂર્ણરૂપથી આપણે માન્ય રાખતાં હોઈએ છીએ કે બગાવત કરતાં હોઈએ છીએ? કાનુન વ્યવસ્થાને માન્ય રાખવી જ પડશે. રાજ્ય વ્યવસ્થામાં ઘણી ઘણી જગ્યાએ આપણે સહમત કેમ નથી? ક્યારે પેદા કર્યો તો તેનો યોગ્ય જગ્યાએ નિકાલ પણ કરો. ટેક્ષ વ્યવસ્થા કેમ માન્ય નથી? જો માન્ય ન હોય તો બિઝનેસ પણ ન કરવો જોઈએ. રાજ્યવ્યવસ્થા વિરુદ્ધ ન રહો. સીસ્ટમમાં અંદર રહીને કાર્ય કરો. વ્યવસ્થાને ચેલેન્જ કરીને બદલવા ટ્રાય કરો, પરંતુ બદલાય નહીં ત્યાં સુધી પાલન કરવું જરૂરી છે. રાજ્યવ્યવસ્થાને ક્ષતિ પહોંચાડવી તે પણ પાપ છે, અપરાધ છે. વ્યવસ્થાને ચેલેન્જ પણ કરો તો હાથમાં કાનૂન ન લો. સરકાર જે લાભ આપે છે - હોસ્પિટલો, ટેશની સુરક્ષા, પોલીસ, સિગ્નલ વ્યવસ્થા, રોડ, રેલ્વે, કાનુન વ્યવસ્થા - આ બધાંનો લાભ લેવાનું બંધ કરો અને ત્યાર પછી જ ટેક્ષ વગેરેની સામે બળાપો કાઢો. મોંઘવારી વધી છે તેની સાથે કેવળ તમારું ઘર યાદ કરો છો કે નોકરનું ઘર પણ? વાતવાતમાં અમેરિકા સાથે સરખામણી ન કરો. માને મૂકીને માસીનાં વખાણ કરતો જિંદગીમાં ક્યારેય સુખી નથી થતો. રાજ્ય વ્યવસ્થામાં સાથ દેવો તે આપણી ફરજ છે. સરકાર ચૂંટવાનું કામ તો જનતાનું - આપણું જ છે ને? અવ્યવસ્થાથી અકળાઓ છો, પણ અવ્યવસ્થા ફેલાવવામાં તમારો પણ ફાળો છે એનો વિચાર કરો છો?

(૨) સમાજ વ્યવસ્થા :

હરએક સમાજની પોતાની વ્યવસ્થા હોય છે. સમાજનું પોતાનું પણ એક અઘોષિત સંવિધાન છે. વ્યભિચાર, વ્યસન વગેરેને સમાજ માન્ય રાખતો નથી. આજનો માણસ સ્વતંત્ર નહીં પણ નાગો થઈ ગયો છે. સામાજિક વ્યવસ્થા વગર જીવન સુખમય ન હોઈ શકે. આગ લાગે ત્યારે આખું બિલ્ડીંગ ભાગે તો ચાલે પણ ફાયર બ્રિગેડ તો જોઈશે. ચોરી ડકાયતી અટકાવવા પોલીસ જોઈશે. સામાજિક વ્યવહારમાં સજ્જનતા દાખવો. બોલવું જુદું, કરવું જુદું, આમ પોલિટિશિયન ના બનો - સજ્જન બનો. સમાજ વ્યવસ્થાને ટકાવી રાખવામાં મદદ કરો.

• • •

પ્રવચન : ૫ માનવજીવનની સ્થાપિત વ્યવસ્થાઓ

(૩) પરિવાર વ્યવસ્થા :

પારિવારિક સંબંધોમાં સુમેળની જાળવણી માટેની શરતો :

(૧) શ્રવણશીલ બનો.

બાળકો અને માતા-પિતા એકબીજા સાથે મુક્તપણે વાતચીત કરી શકે છે? બાળક પોતાની મૂંઝવણ ખુલીને પિતાને કહી શકે છે? માતા કે પિતા બાળકને યોગ્ય શિખામણ આપી શકે છે? ટકોર કરી શકે છે? ઘરનું, કુટુંબનું વાતાવરણ એવું બનાવો કે દરેક વ્યક્તિ એકબીજા સાથે મોકળે મને વાતચીત કરી શકે, દરેક વ્યક્તિ શ્રવણશીલ બને.

(૨) સહનશીલ બનો.

સહનશીલતા વિના પરિવાર બને જ કેવી રીતે? પરિવારમાં ક્યારેક ક્યારેક તો વ્યક્તિને અન્યાયની લાગણી જન્મે જ. ભાઈ-બહેન, પિતા-પુત્ર, ભાઈ-ભાઈ વચ્ચેના પ્રસંગોમાં એકબીજાને પોતાની સાથે અન્યાય થાય છે તેવું લાગે છતાં મોટું મન રાખીને દરેક પ્રસંગે એકબીજાને સાથ આપવો એનું નામ જ પરિવાર. 'હમ દો, હમારે દો'નું સૂત્ર તો ઠીક છે પણ ઘરડાં મા-બાપ ક્યાં જશે? એમને સહન નહીં કરો? પ્રેમ નહીં આપો?

શારીરિક સહનશીલતા પણ હોવી જરૂરી છે. શારીરિક શ્રમથી પરિવારની વ્યક્તિઓ દૂર ન ભાગે, શરીરને મજબૂત બનાવે, પરિસ્થિતિના કે વાતાવરણના બદલાવો સામે ટકકર ઝીલી શકે એવું શરીર હોય, રોગ કે શારીરિક તકલીફો જવલ્લે જ થાય. ટેકનોલોજીની આડઅસરો વ્યક્તિઓને કમજોર બનાવે છે તે સમજવું જરૂરી.

(૩) સમજશીલ બનો.

પરિવારના નિયમ અને નિર્ણયને સમજો અને માન આપો. સમજણને સ્પષ્ટ રાખો. યુનિવર્સિટીમાં આનું શિક્ષણ નથી અપાતું. સમજશીલ બનો. નિર્ણય પાછળના લાંબાગાળાના વિચારને સમજો.

(૪) સંયમશીલ બનો.

લાંબાગાળાના પરિણામનો વિચાર કરો. સંયમથી પારિવારિક વાતાવરણ શાંત રહેશે.

પરિવારમાં સુમેળ ટકાવી રાખવા સંયમશીલતા અનિવાર્ય. દરેક સભ્ય જાત ઉપર સંયમ દાખવે. ટી.વી.માં કઈ સીરીયલ જોવી એ બાબતે ટકરાવ થાય ત્યારે શું થાય? ઈચ્છા ઉપર સંયમ જરૂરી બને. વડીલોની ઈચ્છાને માન આપો, ગુસ્સા ઉપર સંયમ રાખો. કંઈ નહીં તો વાણી ઉપર સંયમ રાખો, મૌન બની જાઓ.

પ્રવચન : ૬ માનવજીવનની સ્થાપિત વ્યવસ્થાઓ

(૪) જીવન વ્યવસ્થા :

ઉચ્ચ જીવન માટે ચાર પ્રકારના ગુણ આવશ્યક.

(૧) વિનય :

વિનયયુક્ત જીવન આ જમાનામાં ધીમે ધીમે અદૃશ્ય થઈ રહ્યું છે. વિનય શું છે? સામેવાળાને સન્માન દેવાની તૈયારી તે વિનય. વડીલોને સવારે વંદન કરવાની વ્યવસ્થા આજે બચી છે શું? વડીલો પાસે દરરોજ એકાદ કલાક બેસવાનો સમય કાઢી શકો છો ખરાં? સમય નથી કે બેસવાનું મન નથી?

જન્મ, જીવન અને સંસ્કાર એ મા-બાપના ત્રણ ઉપકાર છે. વિનયની શરૂઆત પરિવારથી શરૂ થઈ શકે છે અને થવી જોઈએ. વિનયનો અભાવ એ શિક્ષાની ગલતી નથી, પરિવારની ગલતી છે. હર ગુણનું મૂળ વિનય છે. વિનય વગરનો કોઈ પણ ગુણ કામનો નથી.

(૨) વિવેક :

વિવેકનું કાર્ય ગલતને છોડવાનું હોય છે. ઘઉંમાંથી કાંકરા કાઢી નાખો. રસ્તામાં આવતા કીચડને તારીને ચાલો તે વિવેક છે. પેટ બગડવા કરતાં મનનું બગડવું વધારે ખરાબ છે અને જીવન તો બગડવું જ ના જોઈએ. ત્રણેય બગડે તેવી વ્યવસ્થાને છોડી દો. સ્વાસ્થ્યને પ્રતિકૂળ હોય એવી ચીજો છોડવી તે વિવેક છે. ગુટકાનો ત્યાગ વિવેક છે. ઝઘડો, ગાળાગાળી છોડવા તે વિવેક છે. વડીલો સાથે મોટેથી વાતો કરવી તે અવિવેક છે. યાદ રાખો કે બાળકોને વિવેક ઘરમાંથી જ શીખવા મળશે.

(૩) વિશાળતા :

વિશાળ મન નહીં પરંતુ વિશાળ દિલ જોઈએ. પડોશીઓ વચ્ચે પહેલાં વાટકી વ્યવહાર ચાલતો. આ ગુણનો વિકાસ ત્યાં થતો. સવાલ એ છે કે રસ ન દાખવે તો મનમાં શું વિચારશો? ખરેખર તો સંબંધ ત્યાં પણ ચાલુ રાખો. આટલા ખોખલા આપણે શું કામ બનીએ? ફળિયામાં રહેતાં એકાદ વૃદ્ધ માજીનું ધ્યાન પડોશીઓ જ રાખતા હોય તેવું પહેલાં જોવા મળતું, હવે ભાગ્યે જ મળે. બીજા ગમે તેવા હોય, કમસે કમ તમે વિશાળ બનો.

ઈર્ષ્યા, સ્પર્ધા, તણાવ આપણા હૃદયમાં કેમ? આ બધા સાથે દિલ વિશાળ ન બને.

(૪) વૈરાગ્ય :

સારાનો પણ ત્યાગ કરો ત્યાં વૈરાગ્ય આવે છે. દા.ત. પિતાના બટવારામાં તમને અન્યાય થયો. શું કરશો? સમજાવો જરૂર, પણ ન માને તો થોડો ત્યાગ ન કરી શકો? અને હા, બહેનો ધ્યાન દે. પુરુષ એકલો સુધરે છે, સ્ત્રી પૂરા પરિવારને સુધારે છે. થોડો વૈરાગ્ય કેળવો.

આ ચારે દ્વારા જીવનમાં બદલાવ લાવવાનો થોડો પણ પ્રયત્ન કરો.

પ્રવચન : ૭ માનવજીવનની સ્થાપિત વ્યવસ્થાઓ

(પ) ધર્મ વ્યવસ્થા :

પાંચ બાબતો આપણને ધર્મ બાજુ પ્રયાણ કરાવશે.

(૧) સ્વીકારભાવ : અહીંથી ધર્મની શરૂઆત થાય છે. શંકા કરવાની વિજ્ઞાનમાં છૂટ છે, પરંતુ ધર્મમાં શંકાને સ્થાન નથી. પરમાત્મામાં શ્રદ્ધા અને એની દુનિયાનો સહજસ્વીકાર. આને ભલે અંધશ્રદ્ધા ગણો પણ તે સ્વીકારભાવે હોવી જોઈએ. નાસ્તિક, આસ્તિક, ધાર્મિક ત્રણ પ્રકાર છે. નાસ્તિકને મૂર્તિમાં પત્થર દેખાશે, આસ્તિકને મૂર્તિમાં ભગવાન દેખાશે, ધાર્મિકને પત્થરમાં ભગવાન દેખાશે. વિજ્ઞાન અને ધર્મની તુલના ન કરો. વિજ્ઞાનનું કેન્દ્રબિંદુ પદાર્થ છે. ધર્મનું કેન્દ્રબિંદુ આત્મા છે. વિજ્ઞાન બહાર કામ કરે છે, ધર્મ અંદર. વિજ્ઞાનનો પદાર્થ ઉપર પ્રયોગ છે ને ધર્મનો આત્મા ઉપર પ્રયોગ છે.

(૨) સત્કારભાવ : સ્વીકારમાં આનંદ હોય તે નક્કી નહીં. સત્કારભાવમાં આનંદ જ હોવાનો. રોતાં રોતાં કદી ધર્મ કરવો નહીં. ને ધર્મ કર્યા પછી રોવાનું નહીં. ધર્મ આનંદ સાથે કે પરાણે? મજબૂરીથી ધર્મ કાર્ય કરો તો પણ ચહેરાની મુસ્કાન સાથે કરો. ભીખારીને આપો છો કે ફેંકો છો? પ્રેમથી આપો. સત્કાર એ ધર્મની વ્યવસ્થા છે.

(૩) પ્રતિકાર : 'ના' કહેવાની તાકાત તે પ્રતિકાર. જીવનમાં પાપ ન પ્રવેશે તે માટે 'ના' કહેવાની તૈયારી રાખો. દુનિયાભરનાં પ્રલોભનો આવે, પરંતુ માન્ય ના રાખો. ધર્મમાં જ્યાં ભગવાને ના પાડી છે, તે તર્કને વચ્ચે લાવ્યા વિના ન કરવાની તાકાત રાખો. લાંચ, હિંસા, નશો, તમાકુ અને અપશબ્દોથી દૂર રહો. હવાઈયાત્રામાં જૈન ખોરાક આવી ગયા છે પરંતુ ઘરમાં? અયોગ્યના પ્રતિકારના ક્ષેત્રમાં તમારી માનસિકતા શું છે? પાપ તમારી પાછળ છે કે તમે પાપની પાછળ? સંયમ મરણ સુધી હોય, અર્થદંડ કરવાનું ભગવાને કહ્યું છે, પરંતુ અનર્થદંડ ના કરો. મનોરંજન મર્યાદામાં હોવું ઘટે. મનોરંજન સામે વાંધો નથી, પરંતુ મર્યાદા ન હોય ત્યાં દૂષણ કહેવાય. મોબાઈલ સ્મશાન યાત્રામાં પણ નથી છૂટતો?

(૪) પરિવાર : ધર્મ ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરવાવાળાનો પરિવાર મોટો થતો જશે. હર કોઈ જીવ પરિવારનો સભ્ય લાગે ત્યાં ધર્મી બનવાની શરૂઆત છે. તમારા પરિવારમાં કોણ છે? કૂતરાને ટક્કર માર્યા પછી તમે ગાડી રોકશો? પૂરા જગતમાં જીવોનું કલ્યાણ ઈચ્છો, કરતા રહો તો તે તમારો પરિવાર.

(૫) પ્રક્ષાલ : મંદિરમાં જેમ ભગવાનને પ્રક્ષાલ કરીએ છીએ, તેમ તેવો પ્રક્ષાલ આંખના આંસુમાં હોવો જોઈએ.

છેલ્લે, એક સૂત્ર ગાંઠે બાંધી રાખો.

રોગ, દેવું, અગ્નિ અને પાપ નાનાં હોય તો પણ નજરઅંદાજ ન કરવાં.

પ્રવચન : ૮ મનમંદિરમાં ભગવાન

જીવનમાં ચાર પ્રકારનાં મંદિર હોય છે.

તીર્થ મંદિર, કે જ્યાં ક્યારેક ઈચ્છા કરી જઈ શકો.

સંઘ મંદિર, જ્યાં સમય મેળવી જઈ શકો અને ક્યારેક ચૂકાય.

ગૃહ મંદિર, જ્યાં હરરોજ ભગવાનનાં દર્શન કરી શકશો. આ ત્રણેયમાં જવાનું છે,

પણ યાદ રાખો, ચોથું, મન મંદિર છે, જ્યાં ભગવાનને પધારવા આમંત્રણ આપવાનું છે.

ભગવાન આપણા મન મંદિરમાં આવવા નથી ઈચ્છતા કે આપણે તેને લાવવા નથી ઈચ્છતા? કેમ ભગવાનને મન મંદિરમાં લાવવા નથી ઈચ્છતા? એ માટે આપણે માનસિક રીતે તૈયાર નથી. મન મંદિરમાં ભગવાન આવે તેવી વ્યવસ્થા ખરી?

મન મંદિરમાં ભગવાનને આવવા માટે પાંચ પ્રકારની માનસિકતા જરૂરી બને છે.

(૧) હર પરિસ્થિતિમાં ખુશ રહો :

અને તો જ ભગવાન મનમાં મંદિર બનાવવાને તૈયાર થશે. ખુશી પાણી જેવી રાખો. પાણી કોઈ પણ વાસણમાં અનુરૂપ થઈને રહેશે.

મસ્ત રહેવાની ચાવી - બે જાતની સમસ્યાઓમાં આ રીતે ઉકેલ લાવવાનું રાખો.

એવા પ્રશ્નો કે દુઃખો, જેના કોઈ ઈલાજ નથી.

આ દુઃખોને દુઃખી માનો જ નહીં. દા.ત. પત્થરવાળા રસ્તે જવું પડે તો ગાળો આપતા જવાને બદલે મસ્ત રહીને જાવ. બિમારી અસાધ્ય હોય તો તેને દુઃખ માનો જ નહીં. આવી જાતનાં દુઃખના ઈલાજ કરવાના પ્રયત્નો કર્યા વિના એની ચિંતા ખુશીથી છોડી દો, પરમાત્માને શરણે જાઓ.

એવાં દુઃખો કે સમસ્યાઓ જેના ઉકેલ નીકળી શકે,

તેનો સાચા માર્ગે ઉકેલ શોધવા પ્રયત્ન કરો અને જે પરિસ્થિતિ આવે તેને સ્વીકારો. પ્રવચનમાં ચપ્પલ ખોવાય ત્યારે પ્રવચનનાં વખાણ કરશો કે ચપ્પલ ખોવાયાનું દુઃખ વ્યક્ત કરશો?

(૨) કસોટી હરક્ષણે છે, સામનો કરો.

મંદિરમાં કોઈ છોકરીને જોઈને વિકાર આવે તે પરીક્ષા. બિઝનેસમાં, વ્યવહારમાં ખોટી નોટ ક્યારેક તો આવતી રહેશે. તેને ફાડીને ફેંકવાની તૈયારી છે ખરી? આ પરીક્ષા પરિવાર વચ્ચેની આનંદથી રહેવાની પરીક્ષામાં પાસ થતા રહો છો ખરાં? સમજણ ના હોય, સહકાર ના હોય તો પણ? ક્યારેય પણ કસોટી આવે તેમાં પાસ થતા રહો. કસોટી આવે ને હાથ ઊંચા કરી નાખો, તો ભગવાન મનમંદિરમાં નહીં આવે.

(૩) પરિવર્તનને સ્વીકારો :

જે પણ પરિવર્તન આવે સ્વીકારતા ચાલો. બચપણ, જવાની ને બુઢાપો બધું જ સ્વીકારો. “અમારા જમાનાની” વાત કરવાની બંધ કરો. સામેનું બદલાવા તૈયાર ના હોય તો મન બદલો. અને પરિવર્તન જ કાયમી છે. તમે અભિગમ બદલી શકો - પરિસ્થિતિ નહીં. ભગવાને આપેલી પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખી અભિગમમાં બદલાવ લાવો. પિતાના હાથનો માર ખાધો હશે, પરંતુ તમે તમારા બાળકોને નહીં મારી શકો. પરિવર્તન હસતા મોંએ સ્વીકારો, રોતાં રોતાં નહીં.

(૪) ક્ષમા કરો :

બધાને માફ કરો અને માફી માંગો. ગાંઠવાળો રૂમાલ કે ખુલ્લો રૂમાલ બંનેનું વજન સરખું જ થશે. ગાંઠવાળો રૂમાલ રૂપિયો લેશે પણ ટકાવી નહીં શકે. તમારો રૂમાલ હંમેશા ખુલ્લો રાખો. વેરવૃત્તિથી મનની શાંતિ નહીં રહે. અહં સંતોષાશે. પરિણામ વ્યર્થ રહેશે એ સાચુ જ છે. ક્ષમા વીરસ્ય ભૂષણમ્ : સજ્જન બની જાવ તો મુક્ત થઈ જશો. પરિવારમાં કંઈ પણ બને, બદલાની ભાવના નહીં રાખો. હર કોઈ ભૂલને માફ કરતા રહો, સામેની વ્યક્તિ ચોક્કસ બદલાશે. વેરવૃત્તિ અનર્થકારી છે.

(૫) પગલું ભરતાં પહેલાં વિચારો :

કોઈ પણ કાર્ય માટે થોડું વિચારો. કોઈ ગાળ દે તો પણ કોધ કરતાં પહેલાં બે મિનિટ રોકાવ. ઉશ્કેરાટમાં નિર્ણય ન લો, કોઈ પણ નિર્ણય લેતા પહેલાં જરા થોભીને વિચારો. શાંત મન, સાચા નિર્ણય.

પ્રવચન : ૯ જીવન વ્યવસ્થા

મારી ઈચ્છા મુજબ હું જીવવા માંગુ છું, એવું જે ઈચ્છે તે માનસિકતા ખુદને મુશ્કેલીમાં મૂકે છે અને બીજાને પણ. સલામતીનો અને સ્વતંત્રતાનો તફાવત સમજવાનો છે. પિંજરમાંના પક્ષીને બધી જ સલામતી મળે, ખાવાનું મળે છતાં એ આસમાનમાં જવા ઈચ્છે છે. સ્વતંત્રતા ઈચ્છે છે. તમે તમારી મરજી મુજબ ગાડી ચલાવી શકો છો શું? સ્વતંત્રતા છે પરંતુ બંધનયુક્ત હોય છે. કોઈ પણ સ્વતંત્રતા, બંધનયુક્ત, મર્યાદાયુક્ત હોવી જોઈએ. તમારી સ્વતંત્રતા ઉપર કોનું નિયમન છે? શરીર, મન અને આત્માની તમારી સમજણ શું છે?

દરેક શરીરને એક તાસીર હોય છે. આ તાસીરને ન સમજો તો શરીર કમજોર બને છે. શરીરનો સ્વભાવ છે કમજોરી. તાસીરને સમજીને શરીર ઉપર બંધન લાદવાં જરૂરી છે, જેથી તે સ્વસ્થ રહે.

આપણું વિચારવલોણું : ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૭ : અંક-૨ (૧૬)

મનનો સ્વભાવ છે — ભયંકર. મન ઉપર બંધન છે ખરું? હીરોશીમા-નાગાસાકી ઉપર બોંબ નાખવાનું કાર્ય મને કરેલું, શરીરે નહીં. જંગલમાં સિંહે જેટલા પશુઓને માર્યા હશે, તેનાથી કેટલાયે ગણા ઈન્સાનને ઈન્સાને માર્યા હશે.

પહાડો વચ્ચેથી જતાં તમારે જ્યાં ઉતરવાનું હતું ત્યાં બસને રોકી અને તમે ઉતર્યા બાદ એક પત્થર બસ ઉપર પડ્યો. કેટલાયે મરી પરવાર્યા. બસ ઉપર પત્થર પડવાથી જે મરી ગયા તેનું દુઃખ વધારે હતું કે તમે બચી ગયા તેનો આનંદ? વિચાર્યું છે, જો બસ ઊભી ન રખાવી હોત તો અકસ્માતના એ સમય પહેલાં બસ નીકળી ચૂકી હોત અને બધાં બચી ગયા હોત. આપણી માનસિકતા શું છે? આવે વખતે મન શું વિચારે છે? તપાસો.

આત્માનો સ્વભાવ છે — ભદ્રંકર.

કોઈ પણ ક્ષેત્ર કાયદા-કાનૂન વગરનું નથી હોતું. કામ ઉપર ડ્રેસ કોડનું પાલન કરો છો, આત્માના, ભગવાનના ક્ષેત્રમાં તમે કાનૂન નથી ઈચ્છતા. આત્મા મૂલતઃ ભદ્રંકર-કલ્યાણકારી છે પણ એના ઉપર પણ નિયમન જરૂરી છે.

તો, શરીરને નિયંત્રણ જોઈએ. મનને તેનાથી પણ વધુ નિયંત્રણ જોઈએ. અને આત્માને આ બધાથી પણ વધુ નિયંત્રણ જોઈએ. નિયંત્રણ હોય તો જ વ્યવસ્થા આવે.

તો, જીવનમાં ત્રણ વ્યવસ્થા આવશ્યક છે.

(૧) સિગ્નલ વ્યવસ્થા : માત્ર ટ્રાફિક માટે જ નહીં પરંતુ જીવનમાં હર જગ્યાએ સિગ્નલની વ્યવસ્થા જરૂરી. ઘરમાં સિગ્નલની વ્યવસ્થા છે ખરી? કયા ક્ષેત્રમાં સિગ્નલની વ્યવસ્થા રાખી છે આપણે? કયા ક્ષેત્રમાં છે આવી વ્યવસ્થા? ઘરમાં, શિક્ષણમાં, સંબંધમાં? મોબાઈલમાં લાઈફ સ્ટાઈલમાં ક્યાંય પણ? ખાવામાં, બોલવામાં, ચાલવામાં? રોડ બેકાર, ટ્રાફિક વધુ ને ડ્રાઈવરે નશો કર્યો, તો પરિણામ શું? છોકરાઓ ક્લાસમાં જાય છે ત્યાં શું થાય છે તે કદી ચેક કર્યું છે? કેમ તૂટતી ટેબાઇ છે વ્યવસ્થા? ધર્મનો અભાવ તો કારણ નહીં હોય? વિચારો.

(૨) સાઈન બોર્ડ : જીવનને બચાવવાની વ્યવસ્થા. ખતરો હોય ત્યાં રોકાવું જ પડે. સાઈનબોર્ડમાં સિગ્નલ જેવું બંધન નથી. પરંતુ આ સ્વતંત્રતામાં તમે શું કરો છો તે જોવું રહ્યું. રાવણનું મંદિર, રામનું મંદિર, પણ લક્ષ્મણનું મંદિર નથી, કેમ કે લક્ષ્મણરેખા કોઈને પસંદ નથી. સંસ્કારના સાઈન બોર્ડ વગરનું ઘર માત્ર મકાન જ છે. સંસ્કાર જ ભયસૂચક પાટિયાની ગરજ સારે.

(૩) સિગ્નેચર : ઘરમાં તમારી સિગ્નેચર ચાલે છે ખરી? તમારી સુવાસ ફેલાયેલી છે ખરી? તમે ઘરના આનંદ માટે કંઈ પણ છોડી શકો છો? કોઈ ગુરુની આણ વર્તે છે ખરી તમારા જીવનમાં? મેચ ખેલાડી કે કેપ્ટનથી નથી ચાલતી. એમ્પાયરથી ચાલે છે. કોર્ટના જજે સિગ્નેચર કરી તે ફાઈનલ. તો જીવનમાં ભાવક્ષેત્રને બચાવવા, સલામત બનાવવા પણ આવી વ્યવસ્થા અમલી કરવી પડશે, જેની સત્તા અંધાધૂંધી ન ફેલાવા દે.

પ્રવચન : ૧૦ જાત માટેના પ્રશ્નો - ભગવાનને

નીચેનાં સનાતન સત્યને સમજો,

(૧) ઈચ્છા શક્તિ મારી પાસે અનંત છે.

(૨) મારી પુણ્યશક્તિ (સત્કાર્ય કરવાની શક્તિ) સીમિત છે.

(૩) મારી ક્રિયાશક્તિ (કાર્યશક્તિ) એથી વધુ સીમિત છે.

મિઠાઈની પુરી દુકાન ખરીદવી છે એ ઈચ્છાશક્તિ. પરંતુ ખૂબ મિઠાઈ ખરીદી શકો એ તમારાં પુણ્ય. પરંતુ વધુમાં વધુ કેટલું ખાઈ શકો તે ક્રિયાશક્તિની સીમા. પુરુષાર્થ પૂરો કરવા છતાં ઈચ્છા પ્રમાણે મળતું નથી. જીવનમાં કઈ શક્તિ માટે આટલું ટેન્શન રહે છે? અતિ ઈચ્છા શા માટે? એમાં વળી મનની ઈચ્છા તો પ્રગટ ન કરી શકો તેટલી ગંદી હોય છે. ઈચ્છાને કાબુમાં રાખો. સીતાને પામવાની ઈચ્છા કાબૂમાં ન રહેતાં રાવણ મરી ગયો. એકથી વધુ મોબાઈલ રાખવાની જરૂર શા માટે? એકથી વધુ ગાડી રાખવાની જરૂર શું છે?

પૈસા વધારે થઈ ગયા, તો રોકાણ કરવા પ્રયત્ન કરો છો. ગરીબ યાદ ન આવ્યા? ડ્રાઈવર, નોકરોને યાદ ન કર્યા? ઈચ્છા તમને શેતાન બનાવી દેશે. તેને કંટ્રોલ કરો. પૈસા વધારે થતાં નજર ક્યાં ઠરે છે? ધર્મ ક્ષેત્ર તમને યાદ આવે છે? જમીનમાં પૈસા રોકી ભાવ વધારી દીધો અને નાના માણસોની માટી બગાડી નાખી. કઈ રીતે તે પોતાનું ઘર ખરીદીને બનાવી શકશે?

ઉદારતા અને દાનથી ઈચ્છાને રોકી શકો. ક્રિયાશક્તિને કેન્દ્રમાં રાખો ને પુણ્યશક્તિને બીજા નંબરે રાખો.

ભગવાનને રોજ બે વસ્તુ પૂછો ...

(૧) મને શા માટે? ઊંઘ ઉડતાં જે નજર સામે આવે છે તે મને કેમ મળ્યું? મારી પાસે કેમ આવ્યું? દુઃખ નહીં પરંતુ આટલું સુખ મને કેમ મળ્યું તે રોજ પૂછો. મારી થાળીમાં આટલું સરસ ગરમાગરમ ભોજન કેમ આવ્યું? અકસ્માતથી હું કેમ બચ્યો? ને સુખમાં મેં તમને કેમ યાદ ન કર્યા? સિરીયામાં મારો જન્મ કેમ ન થયો? કોલ ગર્લ મારે બનવાનો વારો ન આવ્યો કેમ? મારામાં છે શું ભગવાન? ભગવાને આટલા સુખ માટે તમને પસંદ કર્યા.

તો મનને રોજ પૂછો. આ સાચી પસંદગી છે ભગવાનની? કહી શકશો તમે?

‘મને શા માટે’ સવાલ ઊભો થશે, ત્યારથી માગણીઓ ઘટતી જવાની.

(૨) શા માટે? : આ પણ ભગવાનને રોજ પૂછો. મને આંખ શું કામ આપી? વૃદ્ધત્વ સુધી પગ શું કામ ચાલે છે? બાળકોનો પિતા શેના માટે બન્યો છું? પરિવાર, મન, આત્મા, શરીરનાં અંગો, આ બધું શેને માટે મળ્યું છે?

આ બધા પ્રશ્નો મનમાં આગની જેમ ક્યારે ઊઠશે?

● ● ●

પ્રવચન : ૧૧ જાત માટેના પ્રશ્નો - મનને

હંમેશા દરરોજ તમારા મનને પૂછો :

(૧) કેટલું જોઈએ? આજની વ્યવસ્થા આવતાં દશ વર્ષોમાં બદલાઈ પણ જાય. તો પછી એક ધ્યેય લઈને આયોજન કરો છો, પણ તે કેટલાં વર્ષનું? બાળકોને લઈને આયોજન કરો છો, પરંતુ બાળકો પણ પુણ્ય લઈને આવેલાં છે, તેમને પોતાનું આયોજન જાતે કરવા દો.

સંપત્તિ પામવા માટે શરીરને બગાડો ને પછી શરીરને માટે સંપત્તિ વાપરો!! ક્યાંક તો ડેડલાઈન - ફિનિશલાઈન હોવી જોઈએ કે નહીં?

આપણી પાસે શરીર, મન અને આત્મા છે. શરીર સુખરસિક છે. સુવિધા જોઈએ. જાત્રાએ જતાં પહેલાં ભોજન, રહેવાની વ્યવસ્થા, મચ્છર વગેરેની તપાસ કરીશું. મન દુઃખરસિક છે. આમંત્રણ આપવા છતાં લગ્નમાં ન આવેલાની નોંધ કેમ? એક કરોડનાં લેણામાં એંશી લાખ આવે તો તેનું સુખ કે વીશ લાખ ગુમાવ્યાનું દુઃખ? દુઃખ ન હોય છતાં મન દુઃખ ઊભું કરે છે. સુખી થવું હોય તો મનની રાય લેવાનું બંધ કરો. જીવનમાં આટઆટલું મળ્યા છતાં દુઃખ શા માટે એ મનને પૂછો. સાચું પૂછો તો કેટલું જોઈએ, લક્ષ્યાંક જ નક્કી નથી કર્યો. મનને પૂછશો તો તે નક્કી નહીં કરી શકે.

નક્કી કર્યા કરતાં વધુ મળે તો તેને સારા કાર્યોમાં વાપરવાનું નક્કી કરો. આત્મા આનંદરસિક છે. સત્કાર્યથી અંદરની તૃપ્તિ મળે જ કારણ કે એ આત્માનો આનંદ છે.

(૨) મારું કોણ? : 'મારું' શું છે? વિકટ પરિસ્થિતિમાં મારું કોણ છે? જે કારણોથી તમે ખુશ છો, તે કારણ નીકળી જાય પછી એ ચમકનું શું થશે? રોગ, બુઢાપો અને મોત. આ ત્રણ સ્થિતિમાં મારું કોણ હશે? ક્યાંય પણ જવા માટે સરનામું નક્કી કરો છો, પરંતુ આંખ બંધ કરી જ્યારે જવું પડશે ત્યારે સરનામું કયું હશે? દુનિયાથી ગયા, પણ ક્યાં તેનો જવાબ નથી. સાથે શું લઈ ગયા એનો પણ જવાબ નથી. પુણ્યનો ઉદય ચાલે છે એટલે કંઈ માનતા નથી, માનવા તૈયાર નથી.

(૩) ક્યાં જવાનું છે? : કોઈ આયોજન છે શું? જિંદગીની સમાપ્તિ પછીનું આયોજન શું કરો છો?

પવિત્રતા, પ્રેમ, મૈત્રી, પ્રસન્નતા સાથે લઈને ચાલો. કોઈની સાથે અણબનાવ હોય તો માફ કરતાં શીખો. જે ચીજ તમારી સાથે નથી આવવાની તેને લઈને તોફાન કેમ? બબુલનાં બીજને વાવતા, આમનો છાંયડો નહીં મળે. સંઘર્ષ કોને માટે કરો છો? મર્યા પછી સાથે આવશે તેને માટે કે જે અહીં રહી જશે તેને માટે?

મુસાફરી દરમ્યાન દોસ્તી વધતાં, ટ્રેઈનમાંથી ઉતરતા સમયે જેમ બાજુવાળો વિઝિટીંગ કાર્ડ માંગે તેમ શાલિન વ્યવહારને કારણે જિંદગીની સમાપ્તિના સમયે બાળકો અને આસપાસનાં ઈચ્છે કે જનમોજનમ તમારો સંગાથ મળે, તો સાચું.

જીવનની સફળતાનું આ એક જ રહસ્ય ને નિશાની છે. પરમાત્માનાં બનીને જાવ.

પ્રવચન : ૧૨ મન અને આત્મા (ચેતના-જાગૃતિ)

સંત કબીરની દીકરા કમાલને સલાહ! સંસાર રૂપી ઘંટીમાં આત્મારૂપી ઘઉંના દાણા નાખવાથી આનંદ નહીં મળે, પીસાઈ જશે. આત્માને સદા આનંદમાં રાખવા માટે —

(૧) આક્રમણથી વિ., પ્રતિક્રમણ કરો : આક્રમણ રસ તે મન છે. પ્રતિક્રમણ રસ તે આત્મા છે. જેમ કે ગાડીનાં પૈડા ખાડામાં ગયાને પાણી ઉડવાથી તમારા કપડાં બગડ્યા ત્યારે આક્રમક કેમ બની જાઓ છો? કપડાં બગડે તે સારું કે મન બગડ્યું તે સારું? બગડેલું મન ચોવીસ કલાક અસ્વસ્થ રહેશે. આમ તો સ્વસ્થ રહો છો, પરીક્ષા વખતે જ અસ્વસ્થ કેમ? પ્રતિક્રમણ કરનાર ક્યારેય દુઃખી નથી થતો અને આક્રમણકર્તા ક્યારેય સુખી નથી થતો. આવું મન રાખીને શું પામ્યા? (અ) મારી ભૂલ થઈ ગઈ (બ) હું જાણતો નથી અને (ક) મને માફ કરો. આ ત્રણ વાક્યો આપણી જબાન ઉપર વારે વારે આવવા જોઈએ. દુનિયાની કોઈ પણ સમસ્યા સુલઝી જશે. પ્રતિક્રમણને વ્યવહારમાં ઉતારવા માટે ઉપરનાં ત્રણ સોનેરી વાક્યો છે.

(૨) વિશિષ્ટ વિ. વિશુદ્ધ : મન કહે છે વિશિષ્ટ બનો. આક્રમક બનો. ગાડી, મોબાઈલ, બિઝનેસ બધાંથી અલગ જોઈએ. ખુદની પહેચાન અલગ બનાવવાના અભરખા. ઈચ્છા ગાડીની ફળે તો સંતોષ નહીં, નવી જોઈએ. કોઈના પાસે ન હોય તેવી જોઈએ. મન ક્યાં રોકાશે? જરૂરી હોય તેનો વિરોધ નથી. ચેતના કહે છે, પ્રતિક્રમણ કરો. વિશુદ્ધ બનો. વિશિષ્ટ બનવાના ચક્રમાં તો મોંઘવારી પરેશાન કરે છે. કૃત્રિમ મોંઘવારી આપણે તો વધારી છે. ધર્મના ક્ષેત્રમાં આવી વિશિષ્ટતાને ક્યારેય માન નથી હોતું તો પછી લાખોનું દાન કરનારનું બહુમાન કેમ? મન ફૂલીને ફાળકો થઈ જાય છે! પરંતુ સમજો, રાખ્યું એનું બહુમાન નથી, છોડ્યું તેનું છે. મનને વિશુદ્ધ કરવાના પ્રયત્નોની શરૂઆત કરો અને આનંદની અવધિ વધતી જ જશે.

(૩) સાચું વિ. સારું : મન કહે છે કે સાચા બનો અને ચેતના કહે છે સારા બનો. સાચા બનો એ મનની વાત છે. સારા બનો એ જાગૃતિની વાત છે. કેટલીકવાર સાચું અયોગ્ય હોઈ શકે અને ખોટું યોગ્ય પણ હોઈ શકે.

રસ્તામાં ઉભા હો અને એક માણસને દોડીને અમુક દિશામાં જતો જુઓ. તેની પાછળ હાથમાં છૂરો લઈને એક ખૂની દોડતો આવે અને તમને પૂછે કે પેલો માણસ કઈ બાજુ ગયો? ત્યારે સાચું બોલશો કે જૂંદું? હર સત્ય પ્રિય, હિતકારી અને મીઠું હોવું જોઈએ. છૂટાછેડાની નોબત કેમ આવી? બંને બાજુ સચ્ચાઈ હતી, પરંતુ સારાઈ ન હતી.

બ્યૂ ફિલ્મ જોવાનો આનંદ આવ્યો, પરંતુ પરિણામ? શું એ હિતકારી હતું? આપણી સામાન્ય માનસિકતા શું? સાચાની કે સારાની? સચ્ચાઈને સાબિત કરવા કરતાં સારાઈને સાબિત કરો.

કરોડોની સંપત્તિવાળા તમે કોઈને ઉધાર આપો છો અને તે પાછા લેવા તે સાચું છે. ખોટું નથી. પરંતુ તે ચૂકવવા દેવાદાર ફૂટપાથ ઉપર આવી જાય તો? આપઘાત કરવા પહોંચી જાય તો? જે ઉધારીની કિંમત તમારા માટે કંઈ ન હોય ત્યારે તમે તેને સમય નહીં આપો? તેને તણાવમાં રાખશો? કે પછી તેને માફ કરી સાચાને બદલે સારા બનશો?

તમારી ફેક્ટરી ચલાવવાવાળો મેનેજર તમને છોડીને બાજુની ફેક્ટરીમાં બીજી નોકરીમાં જાય ત્યારે તમારી માનસિકતા શું રહેશે? સ્વસ્થ રહેશે? વધારે પગાર આપી બીજી ફેક્ટરીવાળો તમારા માણસને લઈ ગયો તેને ગુનેગાર કહેશો? કે તમારા માણસને પાર્ટી આપી, ભવિષ્યની શુભેચ્છા સાથે વિદાય કરશો? એટલું યાદ રાખો, તમારું પુણ્ય કોઈ લઈ જઈ નહીં શકે.

(૪) દિવાલ વિ. પુલ :

નજદીકને દૂર કરવાનો પ્રયત્ન દિવાલ કરશે. દૂર થયેલાને જોડવાનો પ્રયત્ન પુલ કરશે. તમે કયું કામ કર્યું છે? અને કરો છો? પરિવારમાં દિવાલ બન્યા કે પુલ બન્યા? ચાહે કેવા પણ હોય, પોતાનાને સાથે રાખીને ચાલો. પુલ બનવાની તાકાત લઈને બેસો. વિખવાદની દિવાલ ના બનાવો. આનું પાપ ત્રણ વાતને લઈને છે. (અ) અધિકાર. જ્યાં અધિકાર આવશે ત્યાં દિવાલ બનશે. (બ) અહંકાર. અહંકારને લઈને આપોઆપ દિવાલ બનશે. (ક) અલંકાર. જ્યાં સમૃદ્ધિ વચ્ચે આવશે ત્યાં દિવાલ ઊભી થવાની જ.

ભગવાને બધું આપ્યા છતાં એકલપેટા કેમ છો. સૌનો વિચાર કરો - પરિવારનો, રાષ્ટ્રનો, દુનિયાનો અને હરએક જીવનો.

પ્રવચન : ૧૩ નિર્ભયતાનું સુખ

નિર્ભયતાનું સુખ એટલે શું તે સમજવું છે? તો જુઓ :

- ખીસામાંથી ૧૦૦ રૂપિયા પડે અને બધાંની સામે ઊઠાવો ત્યારે મનમાં ભય હોય છે ખરો? નહીં ને? પણ કોઈની પાકીટમાંથી ૧૦ રૂપિયા ઊઠાવવા જાવ તો કેમ આજુબાજુ જોઈને ભય સાથે આગળ વધો છો?
- રાતના ૧૨ વાગ્યે પત્ની સાથે નીકળ્યા હો તો ડર નથી હોતો, અને ભર બપોરે કોઈની પત્ની સાથે જતાં ડર લાગશે. આવું કેમ?
- અન્યાય અને અધર્મને માર્ગે ચાલનાર હંમેશાં ભયભીત હોય.
- ઓલિમ્પિકમાં જીતવા માટે ડ્રગ્સ લીધી, પણ ભયભીત થઈ ગયા. ડોપિંગ ટેસ્ટમાં ઈજજતનો કચરો થશે ને રમતમાંથી બહાર થવું પડશે તો? ગમે તે સમયે તમારા

આપણું વિચારવલોણું : ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૭ : અંક-૨ (૨૧)

જીવનના ચોપડાનું ઓડિટ કરો. બિલકુલ ભય ના હોય તેવું નિર્ભયતાનું સુખ મળે ખરું? સંપત્તિ, સફળતા અને નિર્ભયતામાંથી કયું સુખ જોઈએ છે? તમે નંબર એક કોને આપશો?

- નિર્ભય બનીને જીવો અને જીવનમાં હંમેશા યાદ રાખો કે પહેલું હાસ્ય જ્યાં મળે, ત્યાં હાથ ન મૂકજો. અંતિમ હાસ્ય જ્યાં મળે ત્યાં હાથ મૂકજો. ગલત રસ્તા ઉપર જનારાને અંતિમ હાસ્ય ક્યારેય નહીં મળે. ચિટિંગ કરીને જીત્યા, ખુશ થયા પણ પછી શું? મનમાં ચચરાટ તો રહી જશે. ચડવા માટે હર કદમ સંભાળીને મૂકવું પડશે, પરંતુ પડવા માટે એક ગલત કદમ પૂર્ણ છે.
- બેટાએ બાપ પાસે છૂપાવવું પડે અને બાપે બેટા સામે છુપાવવું પડે એને સમાજનું પતન જ સમજો. બંને ભયભીત.
- નિર્ભયતાનું સુખ આપણી પાસે છે? પ્રથમ અનુભવમાં તો મજા આવશે. અંતિમ અનુભવ કેવો? એઈડ્સ જેવો? ઠંડીમાં આગની પાસે શાંતિ મળશે, પરંતુ એ જ આગ રમત કરનારને પાયમાલ કરી નાખશે. ભયગ્રસ્તને ક્યારેય આનંદનો અનુભવ ન થાય.

યાદ રાખો, આરંભ આકર્ષક પણ અંત કષ્ટદાયક તે ભોગ અને જેનું આરંભ કષ્ટદાયક અને અંત આકર્ષક તેનું નામ ત્યાગ. એટલે જ ભોગી, ભયભીત હોય છે અને ત્યાગી નિર્ભય. સાધુ જીવનની એ જ તો મસ્તી છે. એ જ તો છે નિર્ભયતાનું સુખ.

પ્રવચન : ૧૪ ધર્મ માટેની પ્રેરણા

ધર્મ માટેની પ્રેરણા : સારા કામોમાં અંતરાય રૂપ ના બનો. અંતરાય કર્મ ક્યારેય પણ ન બાંધો. મંદિર કેમ બંધાય છે? તેની પાછળ આટલા ખર્ચાઓ કેમ થાય છે? મંદિરનું શિખર શું છે? તેનું ગર્ભસ્થાન, ગર્ભગૃહ શું છે? પૂજાની આવી વિધિઓ કેમ છે? મનમાં આવું બધું ન બેસે, દિમાગને પસંદ ન આવે, તો પણ સારા કામ કરનારને ના રોકો. સારા કામોનો વિરોધ ન કરો. ધર્મ કરનારને ના રોકો. જે ક્ષેત્રમાં અનભિગ્ન હો ત્યાં રાય ન આપો. ધર્મના ક્ષેત્રમાં આપણી માનસિકતા શું છે?

કચરો પેદા કરવો એ શરીરનો ધર્મ છે, પરંતુ કચરો ભેગો કરવો એ શરીરનો ધર્મ નથી. શરીર ગંદકીને છોડી દેશે. જ્યારે મન કચરો પેદા કરે છે, સંગ્રહ કરે છે પરંતુ છોડતું નથી. મનનો કચરો દૂર કરવો એનું નામ ધર્મ.

શરીર પોતાની મેળે કચરો કાઢી નાખશે. મનનો કચરો પ્રયત્નપૂર્વક પ્રયાસોથી કાઢવો પડશે. ઈર્ષ્યા, ક્રોધ, વાસના, લોભ વગેરે પ્રતિ તમારી માનસિકતા શું છે? તમે તેને

કચરો માનો છો કે નહીં? જે તમે દેખાડી ન શકો તેનો સંગ્રહ કેમ કરો છો? આ કચરો પેદા કેમ કરો છો? કારણ એ જ છે કે આપણે તેને ઉપયોગી માનીએ છીએ. કોધને કન્ટ્રોલીંગ પાવર માનીએ છીએ. કોધથી પરિસ્થિતિ ઉપર કંટ્રોલ રહે છે. લોભને સ્ટેટસ માનીએ છીએ. લોભ આપણા સંગ્રહ, બિઝનેસ કાર્યમાં સ્ટેટસ ઊભું કરે છે અને આપણે તેને મિત્ર માનીને ચાલીએ છીએ. તેથી કોધ અને લોભ છૂટતા નથી. એટલે આ કચરાના ત્યાગ માટે ધર્મની પ્રેરણા જોઈએ.

આ માર્ગે ચાલવું હોય તો નીચે આપેલા પાંચ આદેશને માનો.

(૧) સંવેદનશીલ બનો : કોઈને મદદ કરવામાં તમારી ખુશી વધશે. કામ ખુદની ખુશી માટે કરો. વૃદ્ધાશ્રમ, અનાથઆશ્રમમાં જઈ તમે જે કરો તેની કદર થઈ કે નહીં તે ન જુઓ, પણ તમને શું મળ્યું? આ દિલની ખુશી છે. ક્યારેય ફૂટસ લઈને પરિવાર સાથે અનાથઆશ્રમ જવાનો પ્રોગ્રામ બનાવ્યો? ભોજન માટે આગ્રહ ન રાખો, શિકાયત ના કરો. જે મળે તે આપનારનો ભાવ સમજો. એક સત્વ પેદા થશે. તમે જેને આજ સુધી માલિકી ભાવ માનો છો પણ તે ખરેખર તો ગુલામી છે. આપણું મન ગુલામ બનાવી રહ્યું છે.

(૨) સંગ્રહશીલ બનો : જેમ પૈસાને બચાવો છો, તેમ જીવનમાં ધર્મ ભલે નાનો પકડવો, બસ પકડી રાખો. ધર્મની ભાવનાનો સંગ્રહ કરતા રહો.

(૩) વર્ધનશીલ બનો : ધર્મ કે સત્કાર્ય કે સદ્વર્તનનો જુસ્સો વધારતા ચાલો. જીવનમાં એક એક રન કરી સદી બનાવો. આગલી ટીમમાં આવવાનો ચાન્સ મળી જશે.

(૪) સમર્થનશીલ બનો : સન્માર્ગનું સમર્થન કરો. આગલી ત્રણ વસ્તુ સરલ છે, પરંતુ સમર્થનશીલતામાં પાણી ઊતરી જશે. તમે નોકરોનો પગાર કાનૂન પ્રમાણે ૧૦% વધારો, પરંતુ ભલે દીકરો આ ક્ષેત્રમાં ન હોય તો પણ તેની વાત જે તમે માનો છો કે બિઝનેસ સારો ચાલે છે તે ૨૫% વધારાનું સૂચન કરે તો તમે સમર્થન આપશો? કાર્ય તો સારું છે, તો પછી? કોઈ જેન ભાઈ નોકરી માટે આવે, પણ નિયમ પ્રમાણે બપોરની પૂજા વખતે ટાઈમ માંગે, રાત્રિ ભોજનનો ત્યાગ કરેલ હોવા વહેલી રજા માંગે તો વહેલો છોડી દેશો? દિકરાનાં લગ્ન વખતે તેની સલાહ હોય કે રાતના કોઈ પ્રોગ્રામ નહીં, સહમત થશો? તે આ બાબતમાં અંતિમ નિર્ણય લે તો સમર્થન આપશો? એકલા ડૂબવું અને બધાને સાથે લઈને ડૂબવું એમાં ભયંકર ક્યું? પોતે પાપ કરો તેનાથી ભયંકર બીજાને પાપ કરાવો તે છે.

(૫) સંરક્ષણશીલ બનો : સારા કામની ભાવનાને સાચવો. એક નાના ધર્મને લઈને સંરક્ષણશીલ બનો. નાની રકમ જમા કરો અને લાંબા સમયે વ્યાજને લઈને અનેકગણી બને છે ને? તેમ નાનો ધર્મ લઈને બેસો, વ્યાજ સાથે અનેકગણો બનશે. બસ કાંઈ ન કરો, માત્ર જમા કરતાં રહો. આ પાંચ વસ્તુને લઈને બેસો ખુશી કેટલી વધશે થશે તે ખબર છે?

યાદ રાખો : પાપ કે ધર્મ નાનો હોય તો પણ રોજ કરતાં રહેશો તો આવતા સમયે મેરૂ પર્વત બની જશે.

પ્રવચન : ૧૫ પુણ્ય

નદીમાં જ્યારે પુર આવે છે ત્યારે પક્ષપાત વગર બધાને ખતમ કરે છે. ઝુંપડી કે હવેલી કે કોઈપણ જીવ. જ્યારે પાપ કર્મનો ઉદય આવે ત્યારે ગમે તેટલું સુખ ઈચ્છો, પુરુષાર્થની કમી ના રાખો, તો પણ સુખ દૂર જતું લાગશે. બુદ્ધિને પુરુષાર્થ ભલે ઓછા ન હોય તો પણ. તમારી કોઈ તાકાત દુઃખને દૂર નહીં કરી શકે.

સારું, તમે ફિક્સ ડિપોઝીટ કેમ બનાવો છો, મુશ્કેલના સમયમાં કામ આવે માટે, ખરું ને? એવું ન વિચારી શકો કે બચત હોય તો ધર્મકાર્ય, સત્કાર્ય કરી શકાય? કાલ કોણે જોઈ છે! જીવનભરની કમાઈ, એક ભૂકંપ સાફ કરી નાખે. સત્કાર્ય કે પુણ્યનાં ફળ અદૃશ્ય છે, પણ એના પર ભરોસો રાખો. એ જ તમને બચાવશે, તાકાત આપશે.

અને, પેટની ભૂખથી બચી ન શકાય, પણ નીચેની ચાર ભૂખથી બચો.

(૧) વિસ્તારભૂખ : બધું જ ઈચ્છશો - એક કરોડનાં દશ કરોડ. એક બંગલાની સામે પાંચ બંગલા, નોકર, ચાકર, ગાડી, શું નથી ઈચ્છતાં. ફુગ્ગો પણ હવા ભરતાં જ જીવ તો એક સમયે ફૂટી જશે. જીવનના ફુગ્ગામાં હવા ક્યાં સુધી ભરવા ઈચ્છો છો?

ગુબ્બારાને ફૂલાવવાનો વિરોધ નથી. પરંતુ ક્યાંક તો રોકાવું પડશે! દરેકની ગણતરી અલગ હોઈ શકે. પરીક્ષામાં બધા માટે પેપર સરખું હોય, પરંતુ જીવનની પરીક્ષામાં દરેકનું પેપર અલગ રહેવાનું. સમૃદ્ધિની સીમા મન પર છોડો છો, પણ મન બદમાશ હોય છે.

(૨) વિલાસભૂખ : દુનિયા આખીની વિલાસની વસ્તુઓ તમારા ઘરમાં જોઈએ છે. બધું જ બ્રાન્ડેડ જોઈએ. આની ઉપર તમારો કંટ્રોલ ખરો! કપડાં દેખાડા માટે પસંદ કરશો કે અનુકૂળતા પ્રમાણે? રેપ થતો હોય છે કે રેપને આમંત્રણ દેતા હો છો? ભગવાનનાં મંદિરમાં જતાં પહેરેલાં કપડાં સારાં કે લગ્નનાં પ્રસંગે? સંસારના ક્ષેત્રમાં અમીર છો કે ધર્મના ક્ષેત્રમાં અમીર બનશો? સામાન્ય માણસની સામે મોંઘી વસ્તુઓનું પ્રદર્શન કરવાથી તેના મનની શી હાલત થશે? પાત્રતા અને ક્ષમતા જ પરિવર્તન લાવશે, કપડાં કે દેખાડો નહીં. તમે વિલાસભૂખથી જો બચ્યા, તો કુટુંબ, સમાજ અને રાજ્ય બચશે.

(૩) વિકારભૂખ : જ્યાં નજર નાખો, આંખોમાં વિકાર જ દેખાશે અને ત્યારે કંઈ નહીં બચે. આવી જ દૃષ્ટિને લઈને પાપ થતાં હોય છે. તમારો અંતરાત્મા શું કહે છે? આ ભૂખ ક્યારે, કઈ ઉંમરે શાંત થશે, ક્યારે મુક્ત થશે? એક લાખ પ્રવચનને ફેઈલ કરવાની તાકાત મોબાઈલ લઈને બેઠો છે. ઘરમાં આગ તમે ખુદ લગાવો છો. ભેગા થઈ બધાં જ્યારે આગ લગાવતા હોય ત્યારે ફાયર બ્રિગેડ પણ ભાગી જશે.

(૪) વિજયભૂખ : હર જગ્યાએ ખુદનો અહંકાર નંબર એક પર રહેવા ઈચ્છતો હોય છે. હર જગ્યાએ તેને લઈને સંબંધો ખતમ થતા હોય છે. તમારા અહંકારને કોઈ સળગાવે અને છતાં તમે ખુશ રહી શકો એવા બનો.

ક્યારેય શાંત નહીં થવાવાળી ઉપરની ચાર ભૂખ છે. જીવનના અંત સુધી પણ નહીં. ચાર પ્રકારની ભૂખનો વિસ્તાર વધાર્યો તો નદીનાં પુરની જેમ સર્વનાશ કરી નાખશે. આ ચાર ભૂખ છોડો અને તો ધર્મ ક્ષેત્ર તમને ક્યા લઈ જશે ખબર છે?

પ્રવચન : ૧૬ વિચારોનું પરિવર્તન

સુથાર લાકડાનું, શિલ્પી પત્થરનું, કુંભાર માટીનું, દરજી કપડાનું, શિક્ષક વિદ્યાર્થીઓનું પરિવર્તન કરે છે. પરંતુ ધર્મ તમારા ખુદનું પરિવર્તન કરે છે. આ પરિવર્તન થાય તો જ સાર્થકતા કહેવાય. મંદિરમાં જઈ મૂર્તિનું પરિવર્તન નથી કરવાનું, દર્શન કરતાં કરતાં ખુદમાં પરિવર્તન લાવવાનું છે.

પ્રવૃત્તિ પરિવર્તન, વિચાર પરિવર્તન અને વાણી પરિવર્તન. આમ ત્રણ પ્રકારનાં પરિવર્તનો છે. ધર્મ કરતાં આ પરિવર્તન આવે તેને સાર્થકતા કહેવાય. પ્રવચન સાંભળતાં ખુદના પરિવર્તનને વિચારો, બીજાને કેટલું લાગુ પડે છે તે નહીં. પરિવર્તન ન આવે તો ત્યાં દંભીપણું છે. હું ક્યાં છું — તે ચેક કરતાં રહો. તાવ ચેક કરવા થર્મોમીટર લગાવો અને પછી બીજાના તાવને ચેક કરવા થર્મોમીટરને ઝટકો મારી પારો ઊતારો છો. આવા ઝટકાથી તમારો પારો નીચે ઉતરે છે ખરો? કોધમુક્ત થવા માટે સામેવાળાને ઝટકો ન મારો, ખુદને ઝટકો મારો. સામેવાળાના પરિવર્તન માટે ક્ષમા ન માંગો, પરંતુ ખુદના હૃદય પરિવર્તન માટે ક્ષમા માંગો.

મંદિર ભગવાન માટે છે જ નહીં, પરંતુ હૃદય પરિવર્તન માટે, મનને હરરોજ યાદ કરવા માટે છે. મંદિર શહેરની વચ્ચે હોય છે અને સ્મશાનગૃહ શહેરની બહાર હોય છે. પરમાત્માનું મંદિર આપણા માટે છે. આપણી અંદર છે. જ્યારે હાથ જોડો છો ત્યારે મનમાં શું વિચાર ચાલતા હોય છે? હાથ જોડવાથી પરમાત્મા નથી મળતા.

હવે વિચારો કે મારું જીવન કોના હાથમાં છે.

- (૧) પ્રકૃતિનાં હાથમાં : સુનામી આવી, ભૂકંપ આવ્યો, દુકાળ પડ્યો. તમે કંઈ નહીં કરી શકો.
- (૨) પરિસ્થિતિના હાથમાં : પરિસ્થિતિ ઉપર તમારો કોઈ કાબુ નથી.
- (૩) પરિવારના હાથમાં : પરિવાર થકી તમારું જીવન ચાલે છે.
- (૪) પુણ્યના હાથમાં : પુણ્ય પહોંચે ત્યાં સુધી જ તમે મજામાં
- (૫) પરમાત્માના હાથમાં : નંબર ૧ થી ૪ તમારી વિપરિત જશે, પરંતુ પરમાત્મા જીવનમાં ક્યારેય દગો નહીં દે.

તો, તમારો ભરોસો કોની ઉપર વધારે છે? પહેલાં ચારની પાછળ જેટલું ઈન્વેસ્ટ કરો છો, એટલું જ પરમાત્મા પાછળ કરો છો? જો મન કહે પાંચમા ઉપર ભરોસો છે તો સવાલ એ છે કે કંઈ આપ્યા વગર? કોઈ નિયમો પાળ્યા વગર? પાંચમા નંબરને સ્પેરવીલ તરીકે રાખો છો કે સ્ટીયરીંગ વ્હીલ તરીકે? હોટેલમાં પણ ભલે જતા હો, રસ્તામાં આવતા મંદિર માટે એક મિનિટ રોકાવ અને હાથ જોડો.

પાણી ગરમ કરવાનો હેતુ ભલે હોય પણ તપેલીને ગરમ કરવી જ પડે છે ને? એમ જ, આત્મદ્રવ્યને નિર્મલ કરવા શરીર દ્રવ્યને કષ્ટ આપવું પડે. ઉપવાસ કરો. તપ કરો. સાબુ ખરીદતાં પહેલાં સુગંધ, કવર, કલર બધું ટોપ પસંદ કરશો. પછી ઘરમાં લાવી એની પૂજા કરશો? સ્વચ્છ થવા માટે તમે તેને ખતમ કર્યો. એવી જ રીતે આત્માની શુદ્ધિ માટે શરીરનાં તપ કરો. અને તેને પૂર્ણ કરવા એને તમારું કર્તવ્ય માનો.

મારો આચાર મનમાં ચાલતા વિચાર ઉપર છે. અને વિચારને તૈયાર કરવાની તાકાત વાતાવરણમાં હોય છે. પર્યુષણ જેવા પર્વમાં ભાવ આવ્યો અને તમે સઃધાર્મિક બન્યા. પાપ માટે પ્રેરણાની જરૂર નથી પણ પ્રેરણા વગર ધર્મ નહીં કરી શકો. પાપ એકલા કરી શકશો. પુણ્ય કરવા માટે સાથ જરૂરી છે. કેમ કે આ સાધાર્મિક ભક્તિ છે. રસોડામાં એકલા દાંડીઆ લો અને નવરાત્રીમાં લો એમાં ફેર ખરો કે નહીં? તૂટેલા હો તો ભીડ તમને ઊભા કરશે. ભાવ જબરજસ્ત ઉઠશે. એકલો સાધના કરશે તેને આગલા જન્મમાં સંઘના દર્શન થશે નહીં. આંગળા કમજોર હોવા છતાં મુઠ્ઠી મજબૂત બનશે.

અમૃત ચોઘડીઆમાં કોધ કરો તો પણ ઝેર છે અને કાળ ચોઘડીઆમાં પ્રેમ કરીએ તો પણ તે અમૃત છે. ત્રીસ દિવસોનાં પ્રવચનો પછી શું પામ્યાં? બદલાવ ક્યાં આવ્યો? વર્તનમાં, વાણીમાં કે વિચારમાં? પરિવર્તન જો લાવવા ઈચ્છશો તો જ આવશે. અને ભરોસો રાખો જરૂરથી આવશે. યાદ રાખો, બુદ્ધિ આમાં કામની નથી — પાગલો પણ મસ્ત થઈને જીવે જ છે!

છેલ્લે, જાણો છો, જિંદગી અને ઉંમરમાં શું ફેર છે?
સમયને ખોઈ નાખ્યો તે ઉંમર છે,
સમયને સાર્થક કર્યો તે જિંદગી છે.

પ્રવચન : ૧૭ ઉપાદાન અને નિમિત્ત

અધ્યાત્મ જગતના બે શબ્દો - (૧) ઉપાદાન અને (૨) નિમિત્ત. કુંભારના હાથમાં માટી આવતાં તે માટલું બનાવી દેશે પણ દરિયાની રેતીથી ગમે તેટલો મથશે છતાં માટલું નહીં બનાવી શકે. માટી તે ઉપાદાન અને કુંભાર તે નિમિત્ત. ઉપાદાનની યોગ્યતા ન હોય તો નિમિત્ત મળે તો પણ કાર્ય ન થાય. દરિયાની રેતીથી ઘડો ન બને, કુંભાર ગમે તેટલો સારો હોય. પ્રવચન નિમિત્ત છે અને યોગ્યતા ઉપાદાન છે. મંદિરમાં ગમે તેટલું જવા છતાં ફર્ક ન પડે તો નિમિત્ત કારણ નથી. અહીં ઉપાદાન કારણ બને છે. બે પ્રકારનાં ઉપાદાન છે - ખોટું અને સાચું. ને નિમિત્ત મળવું તે પુણ્ય છે. નિમિત્તની અસર ઉપાદાન લે તો પરિવર્તન આવે. અંદર તો ગલત ઉપાદાન પડેલું જ છે. જો ગંદું ઉપાદાન ન હોય તો વિકાર ન આવે. આપણી પાસે બંને રહેલાં છે. ભગવાનનાં વારે વારે દર્શનથી સારું ઉપાદાન બહાર આવશે. ઉપાદાનની કમી સાથે પુરુષાર્થ ભળવો જરૂરી છે. બહિર્જગતમાં ઉપાદાન નિષ્ક્રિય રહે છે, ને નિમિત્ત સક્રિય રહેશે. પત્થર ઉપાદાન છે, તો શિલ્પી સક્રિય છે. ચિત્રકાર સક્રિય છે. બોઈ નહીં. અને આંતરિક જગતમાં ઉપાદાન સક્રિય રહેશે અને નિમિત્ત નિષ્ક્રિય રહેશે. ભગવાન નિમિત્ત છે, સક્રિય તમારે જ બનવું પડશે. ભગવાન તો માત્ર માર્ગ બતાવશે. આપણી કમજોરીને ભગવાન ઉજાગર કરશે. ઘોડાને પાણી દેખાડી શકશો, પરંતુ પ્યાસ તો તેણે પેદા કરવાની છે. તળાવ મળે, પાણી મળે, પરંતુ પ્યાસ ના ઊભી થાય તો? ધર્મના જગતમાં ઉપાદાન સક્રિય અને નિમિત્ત નિષ્ક્રિય છે.

ભગવાન મહાવીરનું કેવળ જ્ઞાન ગુરુ ગૌતમને ન મળે. ગુરુ ગૌતમને કેવળી બનવું પડે. આજનો માહોલ ગલત નિમિત્તને લઈને બેઠો છે. તેનાથી દૂર રહેવું જ પડશે. મંદિર નિમિત્ત છે. જાવ તો ફર્ક પડે. પરંતુ ઉપાદાને મહેનત કરવી પડશે. નિમિત્તનો સહારો લીધો નથી માટે ફર્ક પડતો નથી. અંદર રહેલું પાપ ત્યાં સુધી બહાર નહીં આવે જ્યાં સુધી ગલત નિમિત્ત નહીં મળે. સારા ઉપાદાનને બહાર લાવવા માટે સારા નિમિત્તો વચ્ચે રહેવું પડશે. રસ અને સાતત્યથી ધર્મ કરો. પરિવર્તન લાવવા માટે સાતત્ય સાથે સમાધાન કરજો. પરંતુ રસ સાથે સમાધાન કદી ન કરજો. મનમાં શંકા રહે છે તેનું કારણ આપણને રસ નથી અને શ્રદ્ધા બેસશે ત્યાં રસ આવી જશે. એકલું સાતત્ય ન ચાલે, રસ ઉત્પન્ન કરવો જ પડશે. જોખમ સાથે શ્રદ્ધા રાખવી પડશે. હર ધર્મનું ક્ષેત્ર નિમિત્ત છે. તમે ઉપાદાન બનો. પ્રવચન દ્વારા ઉપાદાનને વિશુદ્ધ બનાવો.

જગતમાં ચાર પ્રકારના જીવો છે, જેનો આત્મા

(૧) બટર પેપર જેવો હોય, પાણી વહી જશે, અસર નહીં.

(૨) ડ્રોઈંગ પેપર જેવો - પેઈન્ટીંગ કરી શકશો, પણ પાણી પડ્યું તો સાફ!

(૩) કાર્બન પેપર જેવો - લખો તેની કોપી થઈ જશે, લખાણને પકડી રાખે.

(૪) બ્લોટીંગ પેપર જેવો - ધર્મને ફેલાવે, અધર્મને ચુસી લે.

પ્રવચન પછી પણ ડ્રોઈંગ પેપર સુધી રહ્યાં તો વ્યથા થવી જોઈએ. આંગળી છોડાવીને ખુદ ચાલવાની તાકાત ક્યારે રાખશો?

પણ યાદ રાખો, બદલાવ માટે ઉપાદાન અને નિમિત્તની વચ્ચે સાધના જોઈએ. તો હવે સાધનાને સમજીએ.

ક્રોધ, લોભ, વાસના અને અપેક્ષા જેવા દોષ દૂર કરવાનો પ્રયત્ન, એનું નામ સાધના. પણ જેમ પગમાં લાગેલા કાંટાની ચુભન તમને આરામથી ચાલવા દેતી નથી, તેવી જ રીતે દોષ તમને કાંટાની જેમ ખૂંચવા જોઈએ, એવી ચુભન થવી જોઈએ કે દોષોને ઉખાડી ફેંક્યે જ છૂટકો.

આવી ચુભન હોય અને પુરુષાર્થ હોય તો દોષમાં ધીરે ધીરે ઘટાડો થશે અને સાતત્યપૂર્વક લાગેલા રહેશો તો દોષ દૂર પણ થશે. ટૂંકમાં સાધનાનાં ત્રણ સોપાન - દોષનો ત્રાસ (ચુભન) અનુભવવો, દોષમાં રાસ (કમી) લાવવી અને છેવટે દોષના નાશ સુધી પહોંચવું.

યાદ રાખો, ભગવાનની કરુણા અનંત છે, ગુરુદેવની કૃપા અનંત છે, પરંતુ આપણું ઉપાદાન ઓછું પડે છે.

ભગવાન સર્વોત્તમ, સર્વશ્રેષ્ઠ, સર્વઉત્કૃષ્ટ છે. ચરણનું શરણ મતબલ આધારનું શરણ. તુચ્છ, દરિદ્ર, કૃપણ, મન જેનું હોય ત્યાં ભગવાન નથી આવતા. લોભ રોકવાનું નામ ન લે તે દરિદ્ર, પૈસા ઓછા ન થઈ શકે તે કૃપણતા. હર ચીજને લઈને પાગલ બને તે તુચ્છતા. આવું હૃદય ન રાખો. ઉદાર બનો. ભગવાન પાસે દોષ માટે રડો.

પ્રવચન : ૧૮ પર્યુષણ પર્વની સફળતાનાં સૂત્રો

અર્થ ન સમજાતા હોવા છતાં શ્રદ્ધા, પ્રિતી અને ભક્તિથી મંત્રને સાંભળવા જોઈએ. આવું શ્રવણ પણ તમને ઊંચાઈ પર લઈ જશે.

પર્યુષણ પર્વ કેવી રીતે? શેના માટે? આ રહ્યા તેનાં ચાર સૂત્રો.

(૧) ભૂલી જાઓ : ભૂલી જવાની તાકાત આપણામાં આવી જાય. રસ્તામાં પસાર થતાં ખુલ્લી ગટર જોઈ હોય પણ યાદ રાખશો? તેને જોવા છતાં પણ યાદ નથી રાખતાં. સંસારમાં પણ સારું-નરસુ જે થઈ ગયું તેને યાદ ન રાખો.

(૨) માફ કરો : ભૂલો અને તેવી જ રીતે માફ કરો. સામેનો ના ઝૂકે તો માફ કરવાનો શો અર્થ એવું હજારોના મનમાં થતું હોય છે. પરંતુ સામેવાળાને માફ કરવાથી તમે દોષમુક્ત થઈ જાઓ છો. સામેવાળાને લાભ થાય કે ન થાય પરંતુ તમે મુક્ત થઈ જાઓ છો. જેમ કે પગમાંનો કાંટો નીકળે નહીં ત્યાં સુધી ચૂભતો રહેશે. કાઢ્યા પછીની શાંતિનો અનુભવ એટલે શલ્યમુક્ત થવું. કાંટો ભલે કાંટો જ રહેતો. જે માફ કરે છે તે દોષમુક્ત થઈ જાય છે. જેની સાથે બોલવાનું પણ નથી હોતું, તેને પણ માફ કરો. હિમાલયની કોતરોને કંદરાઓનાં દર્શને જતાં આંખમાં તણખલું પડે તો આનંદપૂર્વક દર્શન કરી શકશો? પરમાત્માના દર્શન માટે આંખમાંના આ તણખલાને કાઢવું પડશે. સર્વજીવોને માફ કરો, માફી યાહો.

મિત્રો હજારો હોય પણ ઓછા છે. ને એકની દુશ્મની પણ આપણા માટે ખૂબ માનો. ક્ષમાપના કરો. પ્રતિક્રમણ કરતાં કરતાં ક્ષમાપના માંગો છો, તે નહીં પરંતુ દુશ્મનના ઘરે જઈને ક્ષમાપના માંગવાની છે. આ આસાન કામ નથી, અને વેરમુક્ત હોવું એ પ્રથમ સાધના છે. પરમાત્માની ભક્તિ તો ત્યાર પછી સધાય.

યાદ રાખો, મંદિરમાં જવું, પૂજા કરવી, ચૈત્યવંદન કરવું, કોઈ પણ જીવોની હિંસા થઈ હોય, તેની ક્ષમા માંગવી. આ બધાં છતાં મૈત્રી ન હોય ત્યાં સુધી ભક્તિને ભગવાન સ્વીકારતો નથી.

(૩) સંઘર્ષ કરો : જીવનમાં કોઈ પણ દોષ હોય ને પ્રયાસ કરવા છતાં સફળતા નથી મળતી ત્યારે અહીં લડાઈની વાત આવે છે. વાસના, લોભ, ક્રોધ, કોઈ પણ દોષ હોય - અધ્યાત્મ જગતમાં પણ દોષોને પરાજીત કરવા સંઘર્ષ તો કરવો જ પડશે. તરવાનું શીખવા માટે સ્વિમિંગપુલમાં જવું જ પડશે. પ્રયત્ન વગર કંઈ નહીં થાય. સાયકલ શીખતાં પડ્યા ન હોય તેવું તો બનશે જ નહીં. પૂજામાં બેઠા હો ત્યારે પણ મન ભટકશે. તો પણ પૂજા ચાલુ રાખો. જેમ દુન્યવી જગતનું કલંક પરાજય છે તેમ અધ્યાત્મ જગતનું કલંક પતન છે. પતનની લાલચ સમયે સજાગ રહી સંઘર્ષ કરો.

(૪) સામનો કરો : વિકટ પરિસ્થિતિનો વહેલાસર સામનો કરો. બોમ્બેમાં લોકલ

ટ્રેઈનમાં ટિકિટ વગર મુસાફરી કરતાં ચેકિંગ આવશે તો પેનલ્ટી વગર બચી નથી શકાતું. જ્યારે ચેકિંગની ખબર પડે ત્યારે શું કરશો? ચર્ચગેટ પછીના તૂર્તના સ્ટેશને ઉતરી પેનલ્ટી ભરી આગળની મુસાફરી કરશો. અને તો પેનલ્ટી ઓછી લાગશે. અને વિરાટ સુધી મંજિલ સુધી આરામથી પહોંચી શકાય, ટેન્શન વિના. આગલા જન્મમાં મોટી પેનલ્ટી આપવા કરતાં આ જન્મમાં દુઃખો સહન કરો. તપનું કષ્ટ સહન કરવું એ મોક્ષની મંજિલે પહોંચવાની સીડી છે.

ઉપરના ચારેય પુરુષાર્થમાં મક્કમ બનો. ધીરે ધીરે કદમ પ્રમાણે ચાલો. ભલે ગતિ ધીમી હોય પરંતુ મંજિલ આવીને જ રહેશે.

સાલભરમાં ખોટી વસ્તુઓ, ખોટી પરિસ્થિતિઓ, અને ગલત વ્યક્તિ આપણા જીવનમાં મનને સ્વસ્થ રહેવા નથી દેતી.

આ ત્રણેયને મનના મોબાઈલમાંથી આજના દિવસે રદ કરી દેવી.

જીવન આગળ તો જવાનું જ. ભૂતકાળને જોઈ શકશો, પરંતુ તેમાં જઈ નહીં શકો, બહાર આવો.

પર્યુષણપર્વ આ બધું કરવાની તાકાત પ્રાપ્ત કરવા માટે છે.

પ્રકરણ : ૧૯ મનને માર્યું તે તર્યા

ધર્મ માટે મન શું વિચારતું હોય છે? ધર્મ મજાક છે, ખોટો છે એવું નથી કહેતું પરંતુ સંયમી જીવન જીવવાની, ધર્મ કરવાની ઈચ્છા નથી થતી. મન જેટલું હોવું જોઈએ તેટલું તૈયાર નથી. મન વગર સંસારની અનેક પ્રવૃત્તિઓ કરવી પડે છે. પરંતુ ધર્મનાં ક્ષેત્રમાં આવું કેમ? મન વગર પણ ધર્મ કરવાની તૈયારી રાખો. ભાવ વગર ધર્મ કરવાથી ફળ નથી મળતું એવું માનો નહીં.

ક્રીયડવાળા રસ્તે બધાં જ માણસો પડશે તેની ખાત્રી નથી, પરંતુ પડવાની સંભાવના હોવાની. ક્રીયડવાળા રસ્તે ચાલીને પડવું નથી. તો ધીમા પગે ચાલો ને હાથમાં લાકડી લઈને ચાલો. અધ્યાત્મ માર્ગે ખુદની જાગૃતિ અને ગુરુની મદદ જોઈએ. ક્રીયડવાળો રસ્તો પોતે તો તટસ્થ હોય છે. પાપી કે પૈસાદાર, ગરીબ કે પુણ્યશાળી કોઈ પણ પડી શકે. પગ મજબૂત મતલબ મન મજબૂત. પ્રતિકૂળ સમયે મનની ઊર્જા જ કામ લાગશે. અને મદદ માટે શ્રદ્ધા, લાગણીનો ભાવ રાખવો જ પડશે.

મનને માર્યું તે તર્યા ને મનનું માન્યું તે મર્યા.

જો નિશ્ચિત તોરથી જીવનમાં બદલાવ ઈચ્છતા હો તો મનને મારવું પડશે. ભગવાનની

વિધેયક - કરવા લાયક - આજ્ઞામાં કષ્ટ નથી, પરંતુ નિષેધાત્મક - નહીં કરવાની - આજ્ઞાનું પાલન કરવાનું કષ્ટદાયક છે. મંદિરમાં જવાની આજ્ઞા કષ્ટદાયક નથી, પરંતુ હોટલમાં ન જવાની આજ્ઞા કષ્ટદાયક છે. તો ધર્મી કોણ? મંદિર સામે હોટલ જામે ખરી? પર્યુષણનાં ઉપવાસ કર્યા, પણ પછી હોટેલ છૂટી ખરી?

મનની એક બદમાશી હોય છે કે હું જેને આદર્શ બનાવી બેઠો છું તેને સો ટકા અનુસરું છું કે નહીં એ નક્કી નહીં. પરંતુ જૂઠ બોલવાની વાતને તો પૂરી રીતે અનુસરતા હોઈએ છીએ.

જીવનમાં અપનાવવા જેવાં ચાર સોપાનો :

(૧) લોક નિંદાથી બચો :

તમારા જીવનનું ઓડીટ કરવાવાળા તમારી સામે આંગળી ચીંધવાનું મન ન કરે તેવું જીવન જીવો. ઘરેણા પ્રસંગે જ પહેરો છો, કારણ કે લોક જોનારું હોય છે. ધર્મ પણ તો જ કરશો, જો કોઈ જોવાવાળું હોય? - કે એને જીવન બનાવશો? જાતે જ તપાસતા રહો. લોકોને નિંદાનું કોઈ કારણ ન મળે તેવું જીવન જીવો.

(૨) લોકઆદરને પાત્ર બનો :

મંદિરમાં જાવ, જરૂર પડ્યે દાન કરતાં રહો, જીવનની ઘટમાળની સાથે સાથે ધર્મ કરતાં રહો. પણ ત્રણ-ચાર દિવસ બહાર ગામ જતાં હો ત્યારે પૂજાની થેલી સાથે લેતા હો છો? દાઢીનો સામાન ચોક્કસ સાથે રાખશો, પણ પૂજાપાઠ ઘેર આવ્યા પછી. આવું કેમ? ધર્મ તો એનું નામ, જે સતત સાથે રહે, તો જ લોકઆદર મળે.

(૩) લોકપ્રિય બનો : સમાજમાં, સંઘમાં, તમારું નામ બોલાતું હોય તે શાખ. કોઈનું અવસાન થાય ત્યાં બેસણામાં જવાનો રિવાજ એટલા માટે છે કે તે ઘરની પરિસ્થિતિની ખબર પડે અને આર્થિક સ્થિતિની જાણ થતાં જરૂર પડ્યે મદદરૂપ થઈ શકાય. વ્યવહારના ક્ષેત્રમાં પણ આ ધર્મ છે. આવો ધર્મ નિભાવો અને લોકપ્રિય બનો.

(૪) લોકપૂજ્ય બનો :

પૂરી શ્રદ્ધા સાથે પરમાત્માની ભક્તિમાં ઓતપ્રોત રહેતો હોય તેવા શ્રાવકને પણ વંદન કરવાનું મન થાય, આવો શ્રાવક પૂજનીય ગણાય. આવા શ્રાવક બનો. લોકપૂજ્ય બનો.

ઉપરની ચાર સ્થિતિ સમાજમાં રહીને પણ આપણી હોઈ શકે, જો ડગલે ને પગલે મનને મારવાની તાકાત કેળવીએ.

પ્રવચન : ૨૦ ચાર સ્તર પર જીવન

ચાર સ્તર પર જીવન ચેક કરતાં રહો.

(૧) શરીરના સ્તર પર જીવનમાં સંયમ જોઈએ. સંયમ એટલે અતિનો ત્યાગ. બધાની સીમા બાંધો. ભોજન, ટીવી, પિક્ચર, બધામાં સંયમ રાખો. મોબાઈલમાં વાતનો પણ સંયમ.

(૨) મનના સ્તર પર સંતોષ જોઈએ. લોભામણી ઓફર ઉપર ના પાડવાની તાકાત રાખો. લોભ ઉપર સંતોષની લગામ રાખો. બિઝનેસ સારી રીતે ચાલતો હોય તો સાઈડ બિઝનેસની લોભામણી ઓફરને ના પાડવાની તાકાત રાખો. જ્યાં વ્યવસ્થિત ચાલતું હોય ત્યાં બીજું ઉમેરો નહીં. જરૂરિયાત માફ થઈ શકે, લોભ નહીં. ટ્રેક બદલવાની છૂટ પરંતુ ટ્રેક ઉપરથી ઉતરી જવાની નહીં.

(૩) અંતઃકરણના સ્તર પર સંવેદના જોઈએ. અંતઃકરણની સંવેદનાનો સંદેશ બાળકો સુધી જરૂર પહોંચાડો. સંપત્તિની વ્યવસ્થા હોવા છતાં તમારી અંદર કરુણાની ભાવના કેટલી? મનની સંકુચિતતામાંથી બહાર આવે. સંવેદનાને જાળવી રાખો, વિસ્તારો. અગાઉના નૈતિક સંસ્કારના આપણે પાલક બની શક્યા છીએ ખરાં? અગાઉ ઘર નાનું હતું, આર્થિક વ્યવસ્થા નાની હતી, છતાં અજાણ્યાને પણ દિલથી આમંત્રણ અપાતું. આવા આવકારની વ્યવસ્થા કેમ તૂટી? મહેમાનો પ્રતિ આંખમાં, હૃદયમાં આદરભાવ હવે કેમ નથી?

(૪) જીવનના સ્તર ઉપર સદાચાર જોઈએ.

સદાચારમય જીવન હોય. ચારિત્ર્ય ઉપર કોઈ ડાઘ ન હોય. હર કોઈ આચાર આદર્શમય બનાવવાના પ્રયત્નો કરો. મહાજન (મહાન પુરુષ) જે માર્ગ પર મોટેભાગે ચાલે તે જ માર્ગ સત્ય. મનના સ્વભાવ પ્રમાણે નકારાત્મકતા એ મનનું ભોજન હોય છે. સારા માણસોની બાજુમાં બેસો. સંવેદનશીલ અંતઃકરણને કોઈ પણ કાર્યમાં પૂછો, એનું જ માર્ગદર્શન માંગો.

જો ભગવાન આપણી સામે પાંચ વિકલ્પ જેવા કે પૈસા, પ્રસન્નતા, પ્રતિષ્ઠા, પુણ્ય અને પ્રેમ મૂકે, અને કેવળ એકને બચાવવાનું કહે, તો શું બચાવશો?

પ્રેમ બચાવીને પરમાત્માને સાથે રાખો, આપોઆપ બધું જ બચી જશે.

હર પ્રવચન એક ટ્રોફી છે. રેપર ઉતાર્યા વગર ખાશો તો ટેસ્ટ ક્યાંથી આવશે?

જીવનનું ધ્યેય જે પણ હોય, સજ્જન અને સંતના મુખે તમારું જીવન પ્રશંસિત હોય તેવું જીવો.

પ્રવચન : ૨૧ ગલત સંગાથ છોડો

ખોટા ઈન્સાનની સંગત જીવનમાં ક્યા ક્યા અનિષ્ટોને ન લાવી શકે?

ઘરમાં કે સંસારમાં કોઈ એકલું તો રહી નથી શકતું. હરકોઈને સંગતની જરૂર પડે છે. અહીંયાં સંગત ખોટી કોને કહેવાય? મેળવેલી સંગતમાં જે સંગત સંપત્તિ, સંબંધ, શરીર, સમય, સૌંદર્ય, સદ્ગુણ કે સમાધિને ખલેલ પહોંચાડે તે સંગત ગલત કહેવાય. ઉપરની સાતે વસ્તુઓમાંથી કોઈ પણ વસ્તુને નુકસાન કરવાવાળી સંગતને ખોટી સંગત માનો છો? સદ્ગુણને હાનિ કરવાવાળાને ગલત માનો. આમાં વ્યક્તિ, પરિસ્થિતિ કે સમૂહ કે સાધન જેવી વસ્તુ ગલત સંગત રૂપે હોઈ શકે. માત્ર સદ્ગુણ અને સમાધિ જ નહીં પરંતુ સાતેય ચીજો માટે નુકસાનકારક સંગત મોબાઈલ છે. પણ મોબાઈલ તો મોટા ભાગના વાપરે છે! હોય, બહુમતી મૂખાઓની જ હોય છે. સત્કાર્યોવાળા બહુમતીમાં નથી આવતા.

ત્રણ વાતથી હંમેશા બચો.

(૧) પ્રભાવને હાનિકારક હોય તેવી દોસ્તી છોડો.

સાધુ જીવન હોય કે સાંસારિક, પરિવારમાં - જેના ઉપર તમારો પ્રભાવ છે, જેમાં તમારી શાખ છે, તેની નજરમાંથી ઉતરી ન જાવ. જેને કારણે તમારા પરિવારની નજરમાંથી ઉતરી જાવ તેની દોસ્તી જ ન જોઈએ. પતિ-પત્ની, દિકરા-દિકરી, સાસુ-સસરા, દેરાણી-જેદાણી આમાંના કોઈ પણ સંબંધે, નજીકનાની નજરમાંથી ઉતરી ન જાવ તેનું ધ્યાન રાખો. જે દુકાનમાં દૂધ અને દારૂ બંને મળતા હોય, ત્યાં ભલે દૂધ પીવા જાશો - લોકો શું વિચારશે? તમારો પ્રભાવ લોકોની સમાજની નજરમાંથી ઉતરી જશે. પવિત્ર હો તેટલું જ પર્યાપ્ત નથી, સમાજની દૃષ્ટિમાં પણ પવિત્ર હોવું જરૂરી છે. પરિવારની સામે મોબાઈલમાં જૂઠું બોલતા હો ત્યારે પ્રભાવ કેવો પડશે? તમે પવિત્ર હો, બીજી સ્ત્રી પણ પવિત્ર હોય, પણ પત્નીની સામે વાત કરો. એકલા વાત કરવાની છૂટ નથી. નહીં તો પ્રભાવ ખરડાશે. જીવનમાં સીમા કે હદ તો રાખવી જ પડે. આપણી જીવનશૈલી શું હોવી જોઈએ?

(૨) સ્વભાવને બગાડે તેની સાથે દોસ્તી ન રાખો.

ઉદારતા એ તમારો સ્વભાવ છે. તેને બગાડવા ન દેશો. પવિત્રતાને નુકશાન કરી દે તેવી દોસ્તી ન રાખશો. તે ઉપાશ્રય, મંદિર કે વહેવાર, બધું જ તોડાવી દેશે. આમાં મનને સંભાળવું જરૂરી છે અને તે ખૂબ કઠીન છે. ગલત સ્વભાવનો ડાઘ મનને લાગવો ન જોઈએ. તમારી સંપત્તિથી ઓળખાણ નથી, તમારી ઓળખાણ તો સ્વભાવથી હોય છે. સમાજમાં તમારો સંસર્ગ કોની સાથે છે? શ્રી હરિભદ્રસૂરી મ.સા.ના ગ્રંથસૂત્રમાં લખેલ છે કે અકલ્યાણક મિત્રથી જીવનમાં દૂર રહેવું. તમે જાગૃત છો? એક વાર તપાસી લો.

તમારા આકર્ષણનું કેન્દ્ર કોણ છે? તમારું જીવન બચશે કે ખતમ થઈ જશે તે અહીંથી નક્કી થશે.

ભાડાપટો અને માલિકીનો તફાવત સમજો છો? ધર્મ તમારા જીવનમાં ભાડાપટા ઉપર છે કે માલિકી ભોગવો છો? જેના તમે માલિક હો તેવો તમારો એક ધર્મ તો બતાવો? કોઈ એક ગુણ જિંદગીભર પકડેલો છે?

હર પાપના માલિક અને હર ધર્મ ભાડાપટે! જરા વિચારો.

(૩) તમારા ઉચ્ચ ભાવને બગાડે તેને છોડો.

વિકાર ઉપજે તેવી ટી.વી. સિરિયલ બંધ. કોઈને કઠોર શબ્દો બંધ. જે સમયમાં જે ભાવ આવે તે હિસાબથી કર્મબંધ થતું હોય છે. ભાવને અનુરૂપ કર્મબંધ થાય છે. મંદિરમાં હોવા છતાં અશુભ કર્મબંધ થતું થઈ શકે છે. કાયા ક્યાં છે તે નહીં પણ મન ક્યાં છે તે કર્મબંધ કરાવે છે. મંઝિલ સુધી ન પહોંચો ત્યાં સુધી ભાવને શુદ્ધ રાખો. મનને પકડી રાખો. ભાવ, સ્વભાવ અને પ્રભાવને ખલેલ પહોંચાડનાર દુશ્મન છે. ત્રણેયને બચાવો, આગલો ભવ પણ સુધરશે.

તમે ક્યાં છો તે મહત્વની વાત નથી પણ નજર ક્યાં છે તે મહત્વપૂર્ણ વાત છે.

પ્રવચન ન સાંભળ્યું, ગુરુ ન મળ્યા, મંદિરમાં ન ગયા, તેનો વાંધો નહીં, તેનું દુઃખ નહીં, પરંતુ બધું મળ્યા પછી ખુદને સંભાળી ન શક્યા તેનું દુઃખ છે.

•••

પ્રવચન : ૨૨ તત્ત્વ જ્ઞાન

સંસારનાં કલંકો :

આપણો સંસાર પાંચ કલંકોથી દૂષિત છે,

(૧) પરાધીનતા : સંસારનું સૌથી મોટું કલંક પરાધીનતા છે. ડગલે અને પગલે પરાધીનતા આપણને પજવતી હોય છે. મજબૂર કરતી હોય છે. દા.ત. ગાડી લઈને નીકળી અને અધવચ્ચે પેટ્રોલ ખાલી થાય. બસ પરવશ! નોકરી દરમ્યાન કોઈ નજીકનાના મૃત્યુ પ્રસંગે રજા લેવા પ્રયત્ન કરો પણ રજા આપવામાં ન આવે તો પરાધીનતા. ખુદની બુદ્ધિ પર વિશ્વાસ હોય તે નોકરી કરતો હોય છે અને ખુદમાં વિશ્વાસ હોય તે બિઝનેસ કરશે. પરંતુ બધે જ કંઈને કંઈ અંશે પરાધીનતા તો નડવાની જ. પોપટને પીંજરામાં બધું જ મળી રહે છે. સલામતી, પાણી, ખોરાક છતાં પીંજર ખોલતાં જ આસમાન પસંદ કરશે — પરાધીનતા નહીં સ્વીકારે. અને આપણે પરાધીનતા સાથે સમાધાન કર્યું છે. સંસાર અસાર છે, કેમ કે અંદર આપણે પરાધીન છીએ. બહાર નીકળવાની પહેલી શરત એ કે પીંજર છોડવાની તૈયારી.

નવ્યાણું ટકા દિક્ષા અમીરે કે ભણેલાએ લીધેલ છે, કેમ કે દિક્ષા દુઃખને કારણે નથી લેવાતી, પરંતુ સંસારની પરાધીનતા નહીં સ્વીકારવા લેવાય છે. સંસારને નકારાત્મકતાથી નથી જોવાનો પરંતુ માર્ગમાં આવતી પરાધીનતાને ધીમે ધીમે ઘટાડતા રહો.

(૨) પરાજય : કદમ કદમ પર બીજાથી હારવું પડે છે. હર્ષદ મહેતાને ૨૦૦૦૩ ના પગારવાળા પોલીસે ચાંટો મારેલો. દશ કરોડની ગાડી લઈને ભલે જતા હો, ટ્રાફિક પોલીસ રોકી શકશે. સમ્રાટ અશોક કલિંગ જીત્યો. પણ મેદાનમાં ગયા પછી લાખો માણસોનાં મૃત્યુ જોયા, કેટલાય બાળકો અનાથ બન્યા, કેટલીય સ્ત્રીઓ વિધવા બની અને પછી તે દિક્ષાના માર્ગે વળી ગયો. સાધુ જીવનમાં કોઈ હાર કે જીત નથી. સિક્કાની બંને સાઈડ કિંગ છે. સંસાર જીવનના સિક્કાની એક સાઈડ કિંગ અને એક સાઈડ કોસ છે.

બીજાનાં સતકર્મો પર ચહેરા પર મુસ્કાન લાવી શકો અને પોતાનાં પાપકર્મ ઉપર આંખમાં આંસુ લાવી શકો ત્યારે પરાધીનતા અને પરાજયથી મુક્ત થશો. સ્પર્ધામાં પાછળ રહી ગયા તેને પરાજય ન માનો, પરંતુ આગળ જવામાં પણ શું શું ગુમાવ્યું કે ચૂકવ્યું તે તપાસો.

(૩) પીડા : શારીરિક રોગની આ પીડા તો ક્યારેય પણ ભોગવવી પડશે. રોગના ક્ષેત્રમાં સિનિયર કે જુનિયરની પ્રથા નથી હોતી. ગરીબ કે તવંગર, આ પીડા ભોગવ્યે જ છૂટકો. બાપના કંધે દિકરાની અર્થા ઊઠે તે પીડા. આ પીડાને હસતે મોંએ સ્વીકારો.

મોત ભલે મળે, સમાધિ સાથે મોત મળે એ ધર્મી.

(૪) પ્રલોભન : સંસારમાં રહીને પ્રલોભનથી કેવી રીતે બચાશે? પ્રલોભનો તો ધર્મના ક્ષેત્રે પણ આવી ગયા છે. હરએક પ્રલોભન તમને ખેંચતું હોય છે. અલંકારો, વાનગીઓ, એશઆરામની ચીજોથી માંડીને જાતજાતનાં પ્રલોભનો હોઈ શકે છે, સત્તા અને સૌંદર્ય જેવાં પ્રલોભનો ડગલે ને પગલે સંસારમાં વેરાયેલાં પડ્યાં છે.

(૫) પતન : કાયાના પતનથી બચશો, પરંતુ મનના પતનથી વાયાના પતનથી કેમ બચશો? પ્રલોભન તમારા જીવનની ગાડી માટે ખોટા, પતનના માર્ગ ખુલ્લા મૂકી દે છે. પ્રલોભન વચ્ચે રહીને પતનથી બચવું એ લગભગ અશક્ય છે. છતાં પૂરી કોશિષ કરો, અને છતાં પીડા, પરાજય આવે તો સ્વીકારો. પ્રલોભનથી ના બચો તો માફ, પણ તેને મળવા સામેથી તો ન જાવ!

પ્રવચન : ૨૩ : તત્ત્વજ્ઞાન

દુઃખનાં કેન્દ્રો :

સાંસારિક દુઃખનાં ચાર કેન્દ્રો છે.

(૧) અભાવનું દુઃખ : મારી પાસે શું છે તેના આનંદ કરતાં મારી પાસે શું નથી એ વિચારે દુઃખી થવું તે અભાવ. જે નથી તેના માટે સતત દુઃખી રહેવાય છે. એક દાંત તૂટી જવાથી ચોવીસ કલાક જીભ ત્યાં જ જશે. મનને અભાવ માટેની ખાંખત હોય છે. ભલે સુખનો એક દરવાજો બંધ થાય, પણ ત્યારે પણ બીજા નવ દરવાજા ખુલ્લા મળશે, છતાં ધ્યાન બંધ દરવાજાની બાજુ જ કેમ? પેટ ક્યારે ભરાશે? થાળીમાં છે તેનાથી કે જે નથી તેના અભાવે? તૃપ્તિનો સંબંધ પ્રાપ્તિથી છે, અભાવ નહીં. જે છે તે પસંદ આવવું જોઈએ. આજનો અભાવ કાલ પૂરો થાય ત્યારે બીજો અભાવ શરૂ થઈ જાય છે. મનની આ બદમાશી છે. શરબત મળે નહીં ને પાણી પીવું ન હોય તો જીવન જશે ક્યાં? કંઈ બાજુ? પાસે જે હોય તે લઈને આગળ વધો. ન હોય તેનું દુઃખ મહેસૂસ ન કરો. જીવન જે છે તેનાથી ચાલશે કે જે નથી તેનાથી? અભાવના દુઃખથી મુક્ત થઈ જાઓ.

(૨) પ્રભાવનું દુઃખ : તેની પાસે છે તે મારી પાસે નથી. તે આગળ નીકળી ગયો જેટલો, એટલો હું નહીં. બીજાનો પ્રભાવ હંમેશા તમને પરેશાન કરતો રહે છે. ને હંમેશા તમારી નજર બીજા ઉપર જ રહે છે. લગ્નમાં જઈએ ત્યારે બીજાનાં જ કપડાં જોતા હોઈએ છીએ. ટૂથપેસ્ટ, સાબુ કે કોઈ બ્રાન્ડેડ વસ્તુની ટીવીમાં જાહેરાત જોઈને તેના પ્રભાવમાં આવી જાઓ છો. આપણે પ્રભાવથી આટલાં દુઃખી કેમ? આપણે જ્યાં રહીએ છીએ તે દિવાલની વચ્ચેના અવકાશમાં રહીએ છીએ. અને અવકાશ તો બધે જ છે. ઝૂંપડીમાં કે મહેલમાં કે બંગલામાં પણ. અવકાશમાં રહેશો તો દિવાલોનું રક્ષણ મળશે. પરંતુ અવકાશને ફર્નિચરથી ભરી દેશો તો રહેશો ક્યાં? જ્યાં અવકાશ જ ન બચે તો તે દિવાલોનું કરશો શું? આપણે જાણીબૂઝીને દુઃખના રસ્તે જઈએ છીએ. એક દુઃખ આવે છે અને એક દુઃખ લાવીએ છીએ. જાતે આવતાં દુઃખો ઓછા હોય છે. આમંત્રણ આપીને બોલાવેલાં દુઃખો વધુ. બુદ્ધિ અને તર્કને કામે લગાડો, વસ્તુ કે વ્યક્તિના પ્રભાવ નીચે ન આવો.

(૩) સ્વભાવનું દુઃખ : તમારો સ્વભાવ જ તમારી પહેચાન છે. આસપાસનાંઓને તમે ગમો છો, તમારી સંગત ગમે છે, તમારો સંબંધ ગમે છે? આ સવાલો તમારા અંતરાત્માને પૂછો - દરેકને પોતાનો સ્વભાવ જ સારો લાગે, પણ એ છળ છે. અને, સારા સ્વભાવમાં શું અપેક્ષિત છે? Let go - જવા દો! સંસાર પકડો, મત્ત જાને દો । ના વલણથી લિપ્ત છે, ત્યારે પકડો મત્ત, જાને દો । ને તમારો સ્વભાવ બનાવો. લગ્નના બજારમાં પણ સોંદર્યની

બોલબાલા છે, સ્વભાવની નહીં, પણ સ્વભાવ જ કેટલાંય લગ્ન તૂટવાનું કારણ હોય છે, ખરું કે નહીં?

(૪) દુર્ભાવનું દુઃખ : બગડેલી જબાન તે સ્વભાવ છે. તો બગડેલું મન તે દુર્ભાવ છે. જ્યારે હોર્ન મારવાથી આગલી ગાડીવાળો જવાબ ન આપે - જગ્યા ન આપે - ત્યારે સ્વભાવ ખરાબ હશે તો ગાળો દેતા હશે અને દુર્ભાવ હશે તો શ્રાપ દેતા હશે. બીજા ન સુધરે તેનાથી તમારું મન કેમ બગાડો છો? ચોવીસ કલાક દુર્ભાવ લઈને ન બેસો. કદમ કદમ પર મન ન બગાડો. મનને કેળવો. સ્વભાવ કે દુર્ભાવથી મુક્ત રહો તે પણ એક સાધના છે.

ઉપરની ચારેય ચીજોને જીવનમાં ક્યાં સુધી પકડી રાખશો? અને દુઃખી થશો? વળાંક આવતાં નીચે ઉતરી ગાડીનાં વ્હીલને વાળવાની જરૂર નથી. માત્ર સ્ટિઅરિંગ વાળો. ચારે ચીજોથી મુક્ત ઈન્સાન સ્વર્ગ અહીં જ રચી શકશે. એ માટે હિંમતની જરૂર નથી, માત્ર સમજણની જ જરૂર છે.

● ● ●

પ્રવચન : ૨૪ તત્ત્વજ્ઞાન

આપણી માનસિકતા :

આપણી માનસિકતા (વૃત્તિ) ચાર પ્રકારની હોય છે.

(૧) મૃગવૃત્તિ :

ચોવીસે કલાક ભયભીત રહેવું એ હરણની માનસિકતા છે. પ્રવચનમાં બેઠા હો પણ મનમાં ભય હોય કે બહાર ચપ્પલ કોઈ ઉઠાવી તો નહીં જાય! મૃગ વૃત્તિ એટલે ભયભીત મનોદશા. ચાંદીની થાળી લઈને મંદિરમાં પૂજા કરવા જાવ ત્યારે શાંત ચિત્ત હશે કે ભયભીત? જેના શરણમાં જઈ રહ્યા છો ત્યાં ભય સાથે જતાં હો તો બચવાનું ક્યાંથી? મૃગ વૃત્તિનાં શિકાર ન બનો. ચોવીસ કલાક ભય સાથે જીવવું એ અજ્ઞાનનો દાખલો છે. ભવિષ્યની સારી કલ્પના સાથે જીવો. પાણી ખોબામાં છે ત્યાં સુધી પડ્યા પછી કેવો આકાર ધારણ કરશે તેની ચિંતા ન કરો. ભય સાથેના વિચારથી પરિસ્થિતિમાં કોઈ બદલાવ આવશે ખરો? અતિતની સ્મૃતિ અને ભવિષ્યની ગલત કલ્પના તમને ભયભીત કરતી રહે છે. બંને તરફ બેદરકાર રહો.

(૨) મર્કટ વૃત્તિ :

આ મનનો એક સ્વભાવ છે. શરીર જ્યાં હોય, મન તેનાથી આગળ હશે. નહાતી વખતે માળાનો વિચાર, માળા વખતે નાસ્તાનો વિચાર, નાસ્તા વખતે પ્રવચનનો વિચાર ને પ્રવચન સાંભળતા સાંભળતા બજાર-ધંધાનો વિચાર. કહેતા હો છો કે ધર્મમાં મન નથી

લાગતું. સંસારમાં પણ મન લાગે છે? તણાવ પેદા થાય છે કેમ? કારણ કે અજ્ઞાન છે. તમારી રજા વગર તમારા મન ઉપર કોઈ કબજો લઈ નથી શકતું. મર્કટ વૃત્તિથી બચવા માટે થોભો અને એક મિનિટ વિચારો કે અત્યારે શું છે? ત્યારે કરવું હશે તે ત્યારે કરીશ, પણ અત્યારે હાલ-શું કરવાનું છે? જે યોગમાં બેઠા છો તે યોગમાં બેસી રહેવાની તાકાત કેળવો.

(૩) શુકર વૃત્તિ :

ડુક્કર વૃત્તિ, જેનું કામ છે, ગંદકી શોધવી. ક્યાંય પણ જાવ ત્યાં વાંધો-વચકો કાઢવાની આદત. મંદિરમાં, તો કહે ભગવાનનો મુગટ આડો છે. લગ્નમાં ... તો કહે મને પૂછ્યું નહીં, મારી સામે જોયું નહીં. ડુક્કર વૃત્તિ ઉપકારીમાં કે ઉત્તમમાં પણ વાંધો કાઢશે. શુકર વૃત્તિનો શિકાર ન બનો. તમારું મન જ્યાં પણ જાવ, ફોકસ શેની ઉપર રાખે છે? મન લાઈટ નથી, ટોચ છે. જ્યાં ફોકસ કરવા ઈચ્છો ત્યાં ટોચનો પ્રકાશ જશે. ટોચ તમારા હાથ ઉપર આધારિત છે. આપણી ટોચને આપણે ક્યાં ફોકસ કરી છે? સ્વચ્છતાને સુંદરતા તરફ કે ગંદકી તરફ?

કોઈ અઢાઈ તપ કરીને ત્યાર પછી તેની આદત મુજબ રાત્રે હોટલમાં જમવા જાય તે જોતાં તમે શું વિચારશો? આની અઢાઈ શું કામની એવું? તેના બદલે રાત્રિ ભોજન કરનારો પણ અઢાઈ તપ કરી ગયો તે ખરેખર વખાણવા યોગ્ય છે, આ રીતે અનુમોદના તમે આપી શકો? સારું જોવાની તક ન ચૂકો. તે તપસ્વીનું રાત્રિ ભોજન કે હોટલ તમને ખટકતી કરતી હોય તો પહેલાં તમે એ વસ્તુ જિંદગીભર છોડીને પછી વાત કરો. શુકર વૃત્તિની આ માનસિકતા ત્યાગો.

(૪) મધુકર વૃત્તિ :

મધુકર (ભ્રમર) નામ પ્રમાણે ફૂલનો રસ ચૂસશે પરંતુ ફૂલને ખલેલ નહીં પહોંચાડે. મધુકર વૃત્તિવાળો મસ્ત રહેશે ને સામેવાળાને પણ મસ્ત રાખશે. સારા માણસોને શોધવા નીકળશો તો નિષ્ફળતા મળશે, પરંતુ માણસોમાં સારું ગોતવા નીકળશો તો સફળ થશો. ચીનની કહેવત છે કે બગીચાના સમાચાર બુલબુલને પૂછો, કાગડાને નહીં. કાગડો સાચા સમાચાર આપશે પરંતુ સડેલી વસ્તુના ને બગીચામાં જવાનું માંડી વળાવશે! બુલબુલ તમને પ્રેરિત કરશે.

તમારી સામાન્ય વૃત્તિ મૃગની, મર્કટની, મધુકરની કે શુકરની રહે છે? નિરીક્ષણ કરો. સાચું કહો, આપણે ક્યારે બદલાઈશું?

પ્રવચન : ૨૫ તત્વજ્ઞાન

સાધન, સાધના, સાધ્ય :

અધ્યાત્મ જગતની ત્રણ ચીજો - સાધન, સાધના અને સાધ્ય.

જેમ કે બિઝનેસનો અંતિમ ગોલ છે માર્જન - ફાયદો, લાભ કે નફો. આમાં બજાર સાધન છે, ધંધો કે વેપાર સાધના છે અને માર્જન - લાભ સાધ્ય છે. આપણાં સારાં કાર્યોનો અંતિમ હેતુ શું છે? સારાં કાર્યો એટલે, પરમાત્માની પૂજા, ચારિત્ર્ય જીવન સારું રાખવું, દાન કરવું, વગેરે. પરંતુ સાધના સાધ્ય તરફ જાય છે એ નક્કી કેમ કરવું? જીવનનું નજદીકનું એક સાધ્ય એટલે ચિત્ત સ્ફટિક જેવું નિર્મલ હોવું તે. ચિત્ત કલુષિત બનતું જતું હોય તો સાધના સફળ નથી. ને રસ્તો યાતરી ગયા છો તેમ સમજો. જો પ્રવચન સાધન છે તો તમારી સાધના થકી પ્રવચનનું ફળ તમે પામ્યા છો ખરાં? જીવનમાં બદલાવ લાવી શક્યા છો ખરાં? સ્ત્રીને જોતાં નજરમાં વિકાર નહીં તો સાધ્ય સુધી પહોંચી ગયા સમજો. ગુસ્સો, ગાળો બંધ તે સાધ્ય. સામાયિક કરવા છતાં સમતા ન આવે તો શું કામનું? ચિત્ત નિર્મલ બનવું જોઈએ. કટાક્ષ તે સાધન, સામાયિક તે સાધના ને સમતા તે સાધ્ય. પ્રભુની પુજા ચિત્તને નિર્મળ કરવા માટે છે. સાધના ઉત્તમ થાય તે માટે મન-બુદ્ધિને તપાસો.

મન-બુદ્ધિના છ પ્રકાર છે.

(૧) કલુષિત બુદ્ધિ : એટલે કે મલિન બુદ્ધિ. તમારાથી અલગ થયા પછી તમારો પાર્ટનર બિઝનેસમાં આગળ વધી જાય તો આનંદ આવશે કે ખોટ કરશે તો તમને આનંદ આવશે? કોઈ પણ કારણસર છૂટાછેડા થયા પછી સામેની વ્યક્તિના જીવનમાં દુઃખ આવે ત્યારે તમને આનંદ થશે કે દુઃખ? કોઈના દુઃખમાં તમે રાજી, તો એ કલુષિત બુદ્ધિ. આના શિકાર ન બનો. આમાંથી બહાર આવો. પ્રભુ પાસે જઈને પ્રાર્થના કરો કે એ લોકોનાં દુઃખ દૂર કરે. મિત્રને સુખી જોઈ દુઃખ નહીં અને દુશ્મનને દુઃખી જોઈ આનંદ નહીં. સંઘે યાતુર્માસની ખર્ચ કરીને કરેલી વ્યવસ્થા તે સાધન. સમય કાઢી તમે પ્રવચનમાં આવો તે સાધના તેના પરિણામ રૂપ જીવનમાં બદલાવ લાવવાનું ધ્યેય તે સાધ્ય.

(૨) કૂપિત બુદ્ધિ : અપેક્ષા વિરુદ્ધ કામ થતું હોય ત્યારે તમે ક્રોધમાં આવી જાવ તે કૂપિત બુદ્ધિ. ક્રોધ તમારા જીવનની સમસ્યા નથી પરંતુ તમારા જીવનની સમસ્યા છે તમારો અહંકાર. ઘમંડ ઉપર કાબૂ કરો. તો ક્રોધ ઉપર આપોઆપ કાબૂ મેળવશો. પછી ક્રોધ આવવામાં વાર લાગશે ને જલદી ચાલ્યો જશે. માનસિક સમતુલનમાં ટકી રહો. સદ્ભાવ બનાવી રાખો.

(૩) કુંઠિત બુદ્ધિ : હંમેશા શંકા રહે, દાન કરું કે ન કરું? દ્વિધાથી મન ભરેલું રહે. તેથી સાધના કરવાની ઈચ્છા હોવા છતાં સાધ્ય સુધી પહોંચી ન શકો. કુંઠિત બુદ્ધિ ધર્મ કરતાં રોકી

દેશે. મનથી કંઈક કરવાનો ઈરાદો દ્વિધાઓને કારણે રોકાઈ જતો હોય છે. અમુક રકમ વિચારી દાન દેવા નીકળ્યાં અને તમારા પહેલાં કોઈ બીજી વ્યક્તિ તે આપી દે ત્યારે તમારા પૈસા બચી ગયા એવો વિચાર આવે તેનું નામ કુંઠિત બુદ્ધિ. સારો વિચાર અમલમાં મૂકો. મનની બદમાશી - “હમણાં નહીં!”થી સાવધ રહો. કાલ ક્યારેય આવશે જ નહીં!

(૪) કાર્મિકી બુદ્ધિ : કામ કરતાં કરતાં કાર્ય કરવાની ક્ષમતા વધતી જાય, સાતત્યથી કાર્ય આસાન બનતું જાય તે કાર્મિકી બુદ્ધિ. પહેલી આયંબિલ મુશ્કેલ પડશે પણ આગળ કરતાં રહેતાં સહેલી પડતી જશે. પૂજા પકડી રાખો. પ્રથમ અનુભવને અંતિમ માની છોડી ન દો.

(૫) કર્તવ્ય બુદ્ધિ : આ હંમેશ શ્રેષ્ઠ છે. ઈચ્છા ભલે ન હોય પણ કર્તવ્યરૂપ કામ પહેલાં કરવું. સમય ન હોય તો પ્રવચન છોડી માંદા પિતાની સેવા પહેલાં કરો અને આ જ તો કર્તવ્ય બુદ્ધિ. કર્તવ્ય માટે પ્રભુનું મંદિર, પ્રવચન કે કામધંધો છોડવો પડે તો છોડો. કંઈ નહીં તો કર્તવ્યબુદ્ધિનું તો પાલન કરો જ.

(૬) કલ્યાણ બુદ્ધિ : વિચારો નહીં પણ કલ્યાણકારી કર્મ તો કર્યે જ રાખો. તે માટે સામાયિક, પૂજા પણ છોડવાં પડે તો છોડો. પણ સારાં કાર્યોં રોકો નહીં. મદદરૂપ બનો. સારું ઈચ્છો. બધાંની જિંદગીમાં બદલાવ લાવો ને કર્તવ્ય બુદ્ધિ તથા કલ્યાણ બુદ્ધિને પ્રથમ મહત્વ આપો.

સાધનથી સાધના થકી સાધ્ય સુધી જવાનો પ્રયત્ન કરવો અને યાદ રાખવું, ચિત્ત શુદ્ધિ તે જ અંતિમ સાધ્ય. મન બચી ગયું, તેનું જીવન બચી ગયું.

પ્રવચન : ૨૬ તત્ત્વજ્ઞાન

સાધના માર્ગ :

પાણીના એક ટીપાથી ફસલ નથી થતી કે એક ઈંટથી ઘર નથી બનતું. સાધના માર્ગની ત્રણ શરતો છે.

- (૧) સાધના દીર્ઘકાલ થવી જોઈએ.
- (૨) સાધના નિરંતર થવી જોઈએ.
- (૩) સાધના સત્કારપૂર્વક થવી જોઈએ.

આ ત્રણ તૈયારી આપણી પાસે છે ખરી? સાધનામાં આનંદ કેમ નથી આવતો? પરિણામ કેમ નથી મળતું?

આપણે ક્યાં તૂટીએ છીએ? રસને સાતત્યપૂર્વક લાંબા સમય સુધી ટકાવીને લૂંટો. જેમ કે અતિ સુંદર પિંજરાને લાવીને ડ્રોઈંગ રૂમમાં લટકાવી રાખો. હરકોઈ ખાલી પિંજરાને જોઈને પક્ષીના બારામાં સવાલ કરશે. પક્ષીને લાવીને કેદ નહીં કરવાનું ઠાનેલું હશે તો પણ ધીરે ધીરે પિંજર સુંદર હોવા છતાં ખાલીખમ જોવું નહીં ગમે. અને એક દિવસ મન પક્ષીને લાવવાનું દબાણ કરશે. રસ પેદા ન થાય તો પણ આચરણનું પિંજર લાવીને રાખો. જુઓ કે એક પણ સાધના તમારી પાસે છે, જે લાંબા સમયથી નિરંતર ચાલે છે?

મનને એવું થતું હોય છે કે નિયમ લીધા પછી તૂટે એના કરતાં નિયમ જ ના લેવો. મનના આ ભાવ સામે મજબૂત દલીલ એ છે કે કપડાં પહેર્યા પછી કપડાં તો બગડવાનાં જ, તો શું નહીં પહેરવાનાં? ખોટ જવાની બીકથી બિઝનેસ છોડી દો છો તમે? કે પછી નિયમ લેવો જ નથી!

બહાનું એ સલામત જૂઠ છે. ટેક્ષ નહીં ભરું કે રાત્રિ ભોજનને પાપ નથી માનતો એવું સીધું જ બહાનાં કાઢ્યા વગર કહોને? સામેવાળો ક્રોધ કરાવે છે એટલે મારાથી ક્રોધ થઈ જાય છે, આ પણ એક બહાનું છે. ક્રોધ તો તમારે કરવો છે એટલે કરો છો. જીવનની ચાવી શું તમે સામેવાળાને દઈને રાખી છે? હર પાપની પાછળ તમારી ખુદની કમજોરી છે. કર્મ કે શ્રદ્ધાનું બહાનું ન આપો. સમસ્યા તમારો ક્રોધ નથી, સમસ્યા તમારો અહંકાર છે. વિશ્વશાંતિની વાત કરતાં પહેલાં ગૃહશાંતિ તો કરો!

ધર્મ ક્યા દષ્ટિકોણથી જોવાય છે? ચાર વાત વિચારો. (૧) પાંઉભાજી સ્વાદિષ્ટ છે પરંતુ પૌષ્ટિક નથી. (૨) આરોગ્યશાસ્ત્રના હિસાબથી કારેલાનું શાક પૌષ્ટિક છે પરંતુ સ્વાદિષ્ટ નથી. (૩) રસગુલ્લા સ્વાદિષ્ટ છે ને પૌષ્ટિક પણ છે. (૪) ક્યારો ન તો સ્વાદિષ્ટ છે કે ન પૌષ્ટિક. પરમાત્માની પૂજા, સામાયિક, ક્રિયા એ બધું સ્વાદિષ્ટ ગણો છો કે પૌષ્ટિક? દાન, બ્રહ્મચર્ય, તપ, નિયમને આમાં ક્યાં મૂકો છો? ધર્મ ક્યાં છે? જો પૌષ્ટિક માત્ર હોય તો

હજારો લોકો તેને કેમ લઈને બેઠા છે? સ્વાદ વગરની ચીજનો કોઈ લાંબા સમય સુધી ઉપયોગ નથી કરતા હોતા, છોડી દેતા હોય છે.

સ્વપ્રેરણાથી કરવામાં આવતો ધર્મ સ્વાદિષ્ટના લેવલે આવે છે.

ધર્મ તો સર્વથા પૌષ્ટિક છે. જે ધર્મમાં રસ પેદા કરી શકે છે તેને માટે તે સ્વાદિષ્ટ બને છે. જેને રસ નથી તેને માટે સ્વાદિષ્ટ નથી. આધાર ખુદના ઉપર છે. રસ પેદા કરવાની વાત છે. રસની વાત છે.

ધર્મ દૂધ જેવો છે. પૌષ્ટિક ખરું, પણ સાકર નાખી સ્વાદિષ્ટ બનાવવાની જવાબદારી તમારી છે. મંદિર દૂધ છે, રસ હોય તો સ્વાદિષ્ટ બનશે ને ભક્તિમાં મગ્ન બનશો. જે સાકર નાખશે તેનો ધર્મ બચશે.

આપણે ક્યાં તૂટ્યા? દૂધ ન મળ્યું ત્યાં કે સાકર ન નાખી ત્યાં? આ દુનિયામાં કોઈ પણ એવું નથી કે જેની પાસે રસની સાકર ન હોય. જેણે સાકર નાખવાનો પ્રયાસ કર્યો તે ધર્મ શ્રેણીમાં ટકી ગયાં.

રસ જાગે તે માટે પર્યુષણ પર્વના સમયે ધર્મ કરવાનો છે. સાકર નાખવાની કોણ ના પાડે છે? એમ જ ધીરે ધીરે રસ જાગશે, લગન લાગશે.

ધર્મ અને પાપનું શાસ્ત્ર અત્યંત ટૂંકમાં સમજાવે.

ધર્મની શરૂઆત પહેલાં કાયાથી થશે, ત્યારપછી વચનથી અને પછી મનથી. મા મંદિરમાં લઈ જશે ને પછી બોલાવશે કે બેટા જે જે બોલો, જે આગળ જતાં સંસ્કારમાં બદલાશે.

પાપની શરૂઆત મનમાં થશે, ધીરે ધીરે વચનમાં આવશે ને ત્યાંથી કાયામાં આવશે.

ધર્મ - કાયા, વચન ને પછી મન.

પાપ - મન, વચન ને પછી કાયા.

મનથી ધર્મ ન આવે તો પણ કાયા, કર્મને અને વચનને ધર્મસંગત બનાવો, તેને સાથે લઈને ચાલો.

પાપ મનમાં આવે તો પણ કાયામાં પ્રગટ થતાં રોકો. મનના પાપને વચન અને કાયામાં પ્રવેશવા ન દો.

પ્રવચન : ૨૭ તત્ત્વજ્ઞાન

પુણ્ય (સત્કાર્ય)ની મૂડી :

ધર્મમાં પુરુષાર્થ કરશો તો પુણ્યની મૂડી કમાશો અને તો જ જગતનું સુખ પણ પામશો. જીવનમાં તણાવ શાથી છે? પુરુષાર્થ ઓછો પડે છે તેથી કે પુણ્ય ઓછું પડે છે તેથી? ધર્મ માટે સત્યમેવ જયતે ને સંસાર માટે પુણ્યમેવ જયતે. ડાકુને પણ લોટરી લાગે. માત્ર ધર્મી સફળ બને તેવી ગેરન્ટી નથી, પરંતુ પુણ્યવાન સફળ બનશે જ. પુણ્ય વધારવા માટે સદ્કાર્યની મૂડી વધારવા માટે ચાર બાબતો ધ્યાનમાં રાખશો.,

(૧) જીવનમાં સત્સંગ હોવો જોઈએ : આના માટેની તૃષ્ણા કેટલી? ઘરમાં આવે તો જ સત્સંગ કરશો કે સત્સંગ માટે બહાર જવાની ઈચ્છા રાખશો? સમ્યક્ દર્શન ગુરુ મળ્યા પછી જ મળશે. સત્સંગ આવે તો કરવો કે કરવા માટે સામે ચાલીને જવું? બાળક પાઠશાળામાં ન જાય તો દુઃખી થશે કે સ્કૂલમાં ન જાય તો દુઃખી થશે? સત્સંગ માટેનું બલિદાન કેટલું? શું ચૂકવ્યું? કેટલો સમય ફાળવ્યો? દિપકને જલતો રાખવા માટે ઘી કે તેલ નાખતાં રહેવું જ પડશે. સમય, પૈસા, રસ બીજા બધાં માટે ફાળવો છો તો સત્સંગ માટે કેમ નહીં? જીવન સારું ચાલતું હોય તો એવું માનજો કે તે ગયા જન્મનાં પુણ્યને હિસાબે છે, આ જન્મનાં નહીં! જીવનમાં જરા પણ ધર્મ ન હોય, છતાં સુખની સાયકલ સરળતાથી ચાલતી હોય તો આગલા જન્મમાં તેને ખૂબ પેડલ મારેલાં હશે.

(૨) જીવનમાં સત્સંગ વાચન જોઈએ : વાંચન સારું હોવું જોઈએ. સ્વાધ્યાયના વિના સંયમનું પાલન થઈ નથી શકતું. ઘરમાં ન્યુઝપેપર માટે આખા વર્ષનું બજેટ રાખીએ છીએ, પરંતુ સારા વાચન માટે કેટલું બજેટ રખાય છે? મફતમાં વાંચવા મળતાં પુસ્તકો એ તમારી પાત્રતા નથી પણ સામેવાળાની ઉદારતા છે.

(૩) જીવનમાં સત્કાર્ય જોઈએ. જ્યાં પણ મોકો મળે ત્યાં સારાં કાર્યો કરતાં રહો. દા.ત. રસ્તામાં એમ જ નીકળ્યા અને ગરીબોને કેળા વહેંચતા આવ્યા. સારી વ્યવસ્થાને જોઈને એકાએક પોલીસ ચોકીમાં જઈને મિઠાઈ વહેંચતા આવ્યા અને તેના કામને બિરદાવતા આવ્યા. દાન સત્કાર્ય છે, કમાવું તે નહીં.

(૪) જીવનમાં સદ્વિચાર જોઈએ : તમારા બોલાયેલા શબ્દો જો લખાય તો તેની ઉપર સહી કરવાની તાકાત રાખો. બોલો તેમાં બદલી ન જાવ. ક્યારેય બે વાત ન કરો. સદ્વિચાર તમને આ તાકાત દેશે. તમારામાં ચાલતા વિચારો જો કોઈ પૂછે તો સાચો જવાબ આપવાની તાકાત રાખો. પુરો પરિવાર શબ્દોની તાકાતને લીધે જોડાયેલો રહેશે. ધંધામાં પણ સદ્વિચાર તમને ખોટાં સમાધાનોથી બચાવશે.

યાદ રાખો કે, પહેલા ગીયરમાં ગાડીની ગતિ ધીમી રહેશે. પેટ્રોલ વધારે વપરાશે, ને

અવાજ વધુ આવશે. જો બ્રેક લગાવો તો ગતિ બંધ થઈ જશે. ટોપ ગીઅરમાં ગતિ વધુ, પેટ્રોલ ઓછું ને અવાજ ઓછો. ધર્મના ક્ષેત્રમાં પણ શરૂઆતમાં આંખમાં આંસુ આવી જશે. મનને સંઘર્ષ કરવો પડશે. હા, પણ ગાડી બંધ કરી દેશો તો આગળ નહીં જઈ શકો.

જાણો કે ખરી સમસ્યા તમને શું ડીસ્ટર્બ કરે છે તે નથી, પરંતુ તમને કોણ ડીસ્ટર્બ કરે છે તે છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે પણ અર્જુનને કહેલું કે સારા કાર્યો કરવાવાળાની ક્યારેય દૂર્ગતિ નથી થતી.

પ્રવચન : ૨૮ તત્ત્વજ્ઞાન

પ્રભુના માર્ગે હૃદય બિછાવો :

પ્રભુના માર્ગે ચાલતાં હૃદયમાં અંતરાયો આવે ત્યારે કેવા ભાવ ઉભરે છે તે જુઓ :
(૧) મારા દુશ્મનની સામે દુશ્મની કરું છું? (૨) દુશ્મનની ઉપેક્ષા કરું છું? (૩) દુશ્મનને શરણે જાઉં છું? કે (૪) અધ્યાત્મ જગતનો માર્ગ. તેની સામે તેનાથી બળવાનની દોસ્તી રાખું છું? દા.ત. કોધ સતાવે તો તેની સામે પ્રેમ પેદા કરો. પ્રેમના હાથી ઉપર ઊંચે ચડી જાવ, કે જેથી કોધનો શ્વાન દેખાઈ ન શકે. ગુલાબ કરતાં કાંટા વધુ હોવા છતાં, કોઈ પૂછે કે કોનો છોડ છે તો જવાબ આપીશું, ગુલાબનો, નહીં કે કાંટાનો! કેમ કે આપણને ગુલાબ પ્રત્યે પ્રેમ છે. કોઈ પણ માણસ હર ક્ષેત્રમાં ગંદો નથી હોતો. ગુણવાનને ગોતવા કરતાં કોઈનામાં ગુણ શોધશો તો સફળ થશો. અહંકાર ડાઈ કરેલ વાળ જેવો છે. જે અહંકારે પ્રભુથી દૂર કર્યા, ગુરુદેવનું સાંનિધ્ય ન કરવા દીધું, માતા-પિતાથી અંતર રખાવ્યું, દિકરા-દિકરીને અલગ કર્યા, ડાયવોર્સ માટે તૈયાર કર્યા, મિત્રો ન થવા દીધા, એ અહંકારને સંભાળવાનું-પંપાળવાનું કારણ શું? અહંકાર એ આત્મસન્માન નથી. આત્મસન્માનને પ્રભુનો પ્યાર મળેલો છે. અહંકાર શાના કરો છો? પ્રેમ દ્રવ્ય કોધને ખતમ કરશે ને પ્રેમથી પરમાત્માની ઉપાસના કરો તો વાસના જશે.

પ્રભુના માર્ગે ચાલનાર પાસે ચાર અપેક્ષા હોય :

(૧) પ્રભુને હંમેશા હૃદય આપો : ભજનમાં જબાન આપી, સ્તવન સાંભળી કાન આપ્યાં, મંદિરે જતાં પગ આપ્યા, પગે લાગી હાથ આપ્યા અને નમીને મસ્તક આપી દીધું. પરંતુ પરિણામ ન આવ્યું, કેમ કે હૃદય ન આપ્યું! ભગવાનની ભક્તિમાં ભક્તોએ હંમેશા હૃદય આપેલું હોય છે. એકવાર હૃદયથી સામેલ થવા પ્રયત્ન કરો.

હૃદય આપ્યું તેની જાણ કઈ રીતે થાય? ખબર કેમ પડશે? જાણવાની રીત કઈ? જવાબ છે — બે પ્રવૃત્તિ વચ્ચે નિવૃત્તિના સમયે મનનો કબજો જે જમાવી લે તો માની લો કે તેને હૃદય આપી દીધું. તમારા મનમાં કોણ હોઈ શકે? મનમાં કોણ છે?

કહ્યું છેને? “ તમને નહીં ગમતું નહીં કરીએ,

એ જ હવે અમ પ્રિત ગુરુદેવ.”

ગુરુદેવ, તમને ના પસંદ એનો હંમેશા ત્યાગ, તમને પસંદ એ બધું ભલે ન કરી શકું!

રાતના ઊંઘ ઊડી જતાં કયા વિચારો તમારા મનનો કબજો જમાવી લે છે? સમજો ત્યાં તમારું હૃદય આપ્યું. એ પ્રયાસ - પુરુષાર્થથી નહીં આવે. પરંતુ સહજભાવે આ ભાવના આવશે. નિવૃત્તિના સમયે સહજભાવે પ્રભુની યાદ આવી જાય એટલા તમે શ્રીમંત છો કે નહીં? નિવૃત્તિના સમયે ગલત ચીજ કેમ યાદ આવી જાય છે?

(૨) આપના શત્રુને ક્ષમા કરી દો : અપરાધ ન હોવા છતાં તે તમારી પાછળ પડતા હોય, તો પણ વેરવૃત્તિ ખતમ કરી ક્ષમા માંગી લો. માફ કરી દો અને માફ માંગી લો.

(૩) તમારા થકી કોઈ ભય ન પામે, કોઈ હિંસા ન થાય તેના માટે હંમેશા સચેત રહો, એટલે સુધી કે શાકભાજી કે અનાજમાં પડેલાં જંતુને પણ સાચવીને દૂર કરો, સ્વચ્છતાનો આગ્રહ રાખો.

(૪) પરિવારને સમય દો : અને તો પરિવાર તૂટતો બચશે. ભણતર અને નોકરી બધાંને દૂર કરતાં રહ્યાં છે. વહુની જોબ અને પરિવારથી દૂર, મા બનવાની પણ તૈયારી નહીં. પરિવારને વધુમાં વધુ સમય દો. તો સમાજવ્યવસ્થા સુધરશે.

જીવન કેટલું પણ ગયું - ઘડા સાથે કૂવામાં ગયેલા દોરડા પછી હાથમાં રહેલા દોરડાને સંભાળો તો બધું બચી જશે. ઘડો ભરેલો જ હાથમાં આવશે. ના વિચારો કે હવે જિંદગી થોડી જ બચી છે, જે બચી છે તેને સંભાળો.

•••

પ્રવચન : ૨૯ તત્ત્વજ્ઞાન

જાણવું અને સમજવું :

જે સત્ય બુદ્ધિને સ્પર્શે તે જાણવું કે જ્ઞાન. અને જે સત્ય હૃદયને સ્પર્શે તે સમજણ. સાચી સમજણ કેળવવા આ ચાર પ્રશ્ન પૂછો :

તત્ત્વજ્ઞાનની દૃષ્ટિએ —

(૧) હું કોણ છું? (૨) હું ક્યાં છું? (૩) હું શું કરું છું? અને (૪) મારું શું છે?

હું શરીર છું એવો જવાબ ખોટો છે. શરીર તો છોડી દેવાના. હું મન છું કહો તો મન

આપણું વિચારવલોણું : ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૭ : અંક-૨ (૪૫)

તો બદલતું રહેતું હોય છે. ઘડીમાં નફરત, તો ઘડીમાં પ્રેમ, એમ ભટકે છે - તેથી મન પણ નથી. મારું શું છે? જન્મ પછી જે મેળવ્યું તે મોત પછી છોડીને જવું પડશે. પૈસા મારા નથી, સાધુજીવન મારું નથી. મારા મા-બાપ નથી. આખરે બધાંને છોડવાનું. 'ક્યાં છું' અને 'શું છું' એવા પ્રશ્ન તમને બ્રહ્માંડમાં તમારા સ્થાન અને ફરજનું ભાન કરાવશે.

જીવનને સાર્થક બનાવતા તત્ત્વજ્ઞાનનાં પાંચ સોપાન છે.

(૧) બોધન : સ્પષ્ટ સમજણ

પરમાત્માના મંદિરમાં હું જાઉં છું શું કામ? ખાવાની વ્યવસ્થા છતાં ઉપવાસ, તપ કેમ? દાનની કોઈએ ફરજ નથી પાડી, તો આપું છું શું કામ? બધી જ પાક્કી જાણકારી. અને બધું માનવા છતાં અને પ્રયત્નો કરવા છતાં મન નથી બદલતું. તો કારણ છે - જ્ઞાન છે, પણ સમજણ નથી. સત્ય માત્ર બુદ્ધિને સ્પર્શે છે, હૃદયને નહીં. હૃદયને જ્યારે સ્પર્શશે, ચુભન ઊઠશે, ત્યારે તમે પાપ સામે જોશો પણ નહીં. જાણો, માત્ર માનો નહીં.

એક સુઝાવ - એક રસ્તો. મોતના સમયે જે છોડીને જવાનાં છો, તે જતાં પહેલાં આપતા જાઓ. મર્યા પછી શું થશે તેને બદલે ક્યાં જશો તેની ચિંતા કરો. ક્રોધથી શું મેળવ્યું તેની હજુ પણ સમજણ ન આવી! ખુદના અનુભવ પછી પણ છોડવાની સમજણ કેમ ન આવે? છેલ્લા શ્વાસે જ્ઞાન અહીં જ રહેશે, સમજણ કામ આવશે. ખુદને તપાસતાં રહો કે ક્યાં છો? સમજણ જ માત્ર કામ આવશે, પ્રલોભનથી છોડાવશે.

(૨) રોધન : રોકવું.

જમીનનો પ્લોટ ખરીદ્યો. ને પછી સૌથી પહેલાં તારની વાડ કરશો. ખેડૂત પહેલાં ખેતરનો શેઢો કરશે. બહેનો ઝાડૂ મારતા પહેલાં બીજો કચરો ન આવે માટે બારીઓ બંધ કરશે. ઘરમાં કચરો છે તે બોધન. ને તેને દૂર કરતાં પહેલાં બારણા બંધ કરો જેથી બીજો કચરો ના આવે તે રોધન. મંદિરમાં જતાં પહેલાં મનની ખરાબી દૂર કરો. રવિવારે ડોક્ટર ન મળ્યા અને ઝાડા થયા છે તો પહેલાં ઝાડા વધે તેવી વસ્તુઓ પેટમાં નહીં નાખો. જે રસ્તે વિકાર આવે ત્યાંના દરવાજા પહેલાં બંધ કરો ને પછી પરમાત્માના મંદિરમાં જાઓ. અને તે પરમાત્મા કમાલ કરી બતાવશે. છોડી ન શકો તો જાણીબૂઝીને વિકારના રસ્તે નહીં જાઓ.

(૩) શોધન :

ઉપરના બે રસ્તાઓ અપનાવ્યા પછી કચરો ગોતવાનું ચાલુ કરો. ને તેને સાફ કરતાં ચાલો. ભલે મંદિરમાં જઈ સ્તુતિ બોલો, સ્તવન સાંભળો પરંતુ હજુ ગાળો કેમ નથી છૂટતી? જલદી પરિણામ જોઈએ તો ઉપરનાં સોપાન અપનાવો. પરંતુ ત્યારપછી જ મંદિરમાં જવું તેવું ન વિચારો. દરમ્યાન પણ મંદિર જવાનું ન છોડો.

(૪) વપન : નિંદામણ કરો.

ખેતરનો શેઢો બનાવ્યા પછી નિંદામણ શરૂ કરો. નવી ફસલ માટે જગ્યા કરો.

નિંદામણ કર્યા વિના વાવણી ફેઈલ જશે. ધાર્યું પરિણામ નહીં આપે. બધું અનુસર્યા પછી વાવણી કરો. સૌથી પહેલાં સમજણનાં માલિક બનો. સમજણનો દાવો કરતાં પહેલાં બુદ્ધિએ હા કહી કે હૃદયે તે ચેક કરો. શંકાના સમાધાન પછી પણ જો જીવન એમ જ ચાલતું હોય, બદલાવ વિના, તો તમે ખુદના આત્માને છેતરો છો, દંભી છો. તૃષ્ણા છિપાવવા પાણીની જરૂર છે પરંતુ સાગરનું ન ચાલે. વાસનાની તૃષ્ણા ભોગના જળથી ન છીપાય. સમજણ દ્વારા જ નિંદામણ થશે.

(પ) રોપન : વાવણી કરવી, ફસલ મેળવવા તરફ પ્રયાણ. અહીંથી ઉત્થાન શરૂ થઈ ગયું સમજો! શુભ ભાવનાની વાવણી પછી ગુરૂશરણ સાધો, ફસલ મળે ત્યાં સુધી સતત ધ્યાન રાખશે. ગુરુ કુંભાર છે! શિષ્ય ઘડો છે. ગુરુનો એક હાથ બહારથી મારતો રહેશે ને અંદરનો હાથ સ્થિર રહી સંભાળતો રહેશે. અને ત્યારે જ ઘડો તૈયાર થશે. બચાવે પણ ને મારે પણ. તો જ ઘાટ ઘડાશે. તમે ઢિકરા માટે કુંભાર બની શકશો?

યાદ રાખો, આવી ક્રાંતિમાં સમય બાધારૂપ નથી, હૃદયને સ્પર્શી જાય એટલે બસ. મનનો તર્ક શુભકામનાનો, સારાનો હોય છે પણ મનની બદમાશી છે કે ‘હમણાં નહીં’. મન કહે હમણાં નહીં, ત્યારે પૂછો કે તો પછી ક્યારે? મનને ક્યારે લગામ લગાવશો? ધર્મ પહેલાં કરો, કાર્યો તો મરણ સમયે પણ પૂરા નથી થતાં હોતા.

પ્રવચન : ૩૦ જીવનની સાર્થકતામાં બાધક દોષ

છેલ્લે એક નજર આપણાં જીવનને સાર્થક નહીં બનવા દેનારા પાંચ દોષ ઉપર ... :
બજારમાં જતાં મહેનત છતાં આવક ન થાય, મહેનત કરવા છતાં પાસ ન થવાય, દવા કરવા છતાં રોગ ન જાય, પરોપકાર કરવાની જ્યારે વાત આવે છે, ત્યારે લોકો ઠંડા થઈ જાય છે. ધર્મ કરવા છતાં ધર્મી ન બની શક્યા તેની વ્યથા કેમ નથી? પીડા છે કે નહીં? ભગવાનની મૂર્તિ સુધી હાથ ગયો પરંતુ હૃદય કેમ નહીં? પરિણામ કેમ નથી તે સવાલ નથી, સવાલ છે, પીડા કેમ નથી? ધ્યેય શું છે, પૂજા કરવી તે કે પરિણામ મળે તે? પાંચ દોષ આપણા જીવનને સાર્થક બનવા નથી દેતા :

(૧) કૃતઘ્નતા : કૃતઘ્નતાના પાપનું કોઈ પ્રાયશ્ચિત નથી. જેણે ઉપકાર કર્યા તે તમારા સ્મૃતિપટ ઉપર છે? કોઈના ઉપકાર યાદ ન રાખવા તે કૃતઘ્નતા. પાણીનો ઉપયોગ તે પાણીનો ઉપકાર. વનસ્પતિનો ઉપયોગ તે પણ ઉપકાર, સૂર્ય નમસ્કાર, જલ નમસ્કાર, ભોજન વખતે હાથ જોડવા, આ બધું મનના મોબાઈલમાં સેવ છે કે ડીલીટ? સામાજિક હોય

કે પારિવારિક, કોઈ પણ દૂષણમાં 'હું' છું, તે સમજો. ઉપકાર ન માનવો તે સ્વાર્થવૃત્તિ છે. ધર્મ કરવો અલગ વાત છે ને ધર્મી બનવું તે અલગવાત છે. પેટ ખરાબ થવા છતાં દૂધપાક ખાઈ શકશો, પરંતુ પચાવી નહીં શકો.

(૨) કુટિલતા (લુચ્ચાઈ) અંદર છે, માનતા હો તેનાથી અલગ બોલવું અલગ વર્તન કરવું તેનું નામ લુચ્ચાઈ. જીવનમાં જે ખૂબ નજીકનો ઉપકારી છે તેની સામે કુટિલતા નહીં કરો, તેવી ખાતરી દઈ શકો? ભલે સમાજમાં તમારી છબી સારી હોય, ખુદના અંતરાત્મા સામે તમારી છબી નહીં બદલાય! કુટિલતા ન છોડી શકવાનું કારણ ખુલ્લા પડી જવાથી છબીનું શું થશે, એ ડર! બહાર ભલે ન બતાવો પરંતુ કેન્સર અંદર તો કામ કરશે જ.

કમસે કમ, ગુરુની સામે મન ખુલ્લું કરો.

(૩) કઠોરતા : હૃદય પાષાણ જેવું હોય. કોઈના આંસુ ન દેખાય, હજારો લાશો જોતાં પણ તમારામાં તમે મસ્ત રહો, તે કઠોરતા. છરી લઈને થતી મારામારીમાં બચાવવાની જગ્યાએ વીડીઓ લઈને વાયરલ કરો તે કઠોરતા. કઠોરતા બાધક છે, તમે સંવેદનશીલ છો કે નહીં? જરા જેટલી પણ કેળવણી નથી બચી?

(૪) કૃપણતા : હૃદય નાનું રાખવું એ હલકી માનસિકતા છે. તાકાતથી ઓછું આપવું - સંપત્તિ, સમય કે શબ્દોમાં - તે કૃપણતા. ક્યારેક પોલીસ, ફાયર બ્રિગેડ, ડ્રાઈવર, કંડક્ટર વચ્ચે જઈને સેવા બદલ આભાર તો માનો!

(૫) કાયરતા : કોઈ પણ જોખમ ઉઠાવવાની વાત જ નહીં. એક જ વાત આવે કે તપ મારાથી નહીં થાય. આટલું દાન મારાથી નહીં થાય, વગેરે. કોઈ પણ માનવીના મનમાં સારો ભાવ તો ઊઠતો જ હોય છે. પરંતુ કાયરતા તેને પૂર્ણ કરતાં રોકે છે. ને ધર્મની વાતમાં જ કાયરતા? હર સારા કાર્ય માટે મન કાયર છે ને ખોટા કામ કરવા માટે સાહસિક છે. વિચારો કે આવું કેમ?

— તો હવે, આજથી - આ ઘડીથી - જીવનને સાર્થક બનાવવાના ઉદ્યમમાં લાગી જાઓ, લાગશો ને?

વિચારવલોણું પરિવાર દ્વારા પ્રાપ્ય પુસ્તકોની યાદી

૦૧ અંતિમ મૂલ્યવાન બક્ષિસ (મૂ.લે.જિમ સ્ટેવેલ) અનુ. મનસુખ રીંડાણી	રૂા. ૨૦/-
૦૨ લાવણ્યા(મૂ.લે.૨વીન્દ્રનાથ ટાગોર)	અનુકલન : માવજી કે. સાવલા રૂા. ૩૦/-
૦૩ સંવાદ (ગુજરાતી)	સારસંક્ષિપ્ત : મુનિ દવે રૂા. ૨૫/-
૦૪ ડો. વિક્રમ સારાભાઈ	ડો. પદ્મનાભ જોષી રૂા. ૪૫/-
૦૫ યાન્ની	સારાનુવાદ : કલ્પના શાહ રૂા. ૩૫/-
૦૬ અલબેલી	ભાવાનુવાદ : દર્શા કિકાણી રૂા. ૩૦/-
૦૭ ભીતરનું સામર્થ્ય	ભાવાનુવાદ : સોનલ પરીખ રૂા. ૪૦/-
૦૮ સંસ્થા ઘડતર	સંકલન : મુનિ દવે રૂા. ૩૫/-
૦૯ આત્મા-પરમાત્મા, જન્મ-પુનર્જન્મ	સંપાદક : હિરાલાલ વરિયા રૂા. ૫૫/-
૧૦ બહાનાં ના કાઢ દોસ્ત	ભાવાનુવાદ : દર્શા કિકાણી રૂા. ૪૦/-
૧૧ સ્વીકારથી ચમત્કાર	સંક્ષિપ્ત : ડો. વિપુલ દેસાઈ રૂા. ૩૫/-
૧૨ ક્ષિતિજની ધાર પર	ભાવાનુવાદ : સોનલ પરીખ રૂા. ૪૦/-
૧૩ મુક્ત ગગનની બારી	હરેશ ધોળકિયા રૂા. ૩૫/-
૧૪ સંબંધોની ઉષ્મા	માવજીભાઈ સાવલા રૂા. ૪૦/-
૧૫ ફિલસૂફીનું વિશ્વ	માવજીભાઈ સાવલા રૂા. ૩૫/-
૧૬ મિ. ગોડ, ધીસ ઈઝ આત્રા	અનુ. અમી કંદર્પ પંડ્યા રૂા. ૩૦/-
૧૭ આયુર્વેદના પાયા	બાલકૃષ્ણ વેદ્ય રૂા. ૩૫/-
૧૮ “હા” કે “ના”	અનુવાદક : દર્શા કીકાણી રૂા. ૩૫/-
૧૯. મૃત્યુ પછી આત્માની સ્થિતિ	અનુ. કરસનભાઈ પટેલ રૂા. ૩૫/-
૨૦. જ્યોતિર્ગમય	ભાવાનુવાદક : અશોક શર્મા રૂા. ૨૫/-
૨૧. કળાનો આસ્વાદ	સંપાદક : મુનિ દવે રૂા. ૪૦/-

વિચારવલોણું પરિવાર

વીસમી સદીમાં વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજીનો ખૂબ વિકાસ થયો. તેમાંયે છેલ્લાં પચ્ચીસેક વર્ષમાં ટેકનોલોજી આપણા જીવનનાં દરેક ક્ષેત્રોમાં પ્રસરી ગઈ છે, એણે જીવનની ગતિને આપણી જાણ બહાર વધારી દીધી છે. આપણી પાસે હજારેક વર્ષની જીવંત સાંસ્કૃતિક પરંપરા છે, જેની અસર આપણા વિચારોમાં, વર્તનમાં અનાયાસ ડોકાયા કરે છે. ઉપરાંત વિકસિત દેશોની અસરથી પણ આપણે મુક્ત નથી.

આપણી આજની મથામણ છે આ પરંપરા, વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી અને વિદેશી અસર, આ બધા વચ્ચે મેળ બેસાડી સ્વસ્થ રીતે જીવવું. ‘વિચારવલોણું પરિવાર’ એવા લોકોનો પરિવાર છે, જેના પ્રયાસો છે કે -

- વૈજ્ઞાનિક અભિગમ સાથે જીવનની જરૂરિયાતો અને પ્રશ્નોને ઓળખીએ, સમજીએ અને ‘આજ’ના સત્યની શોધનો પ્રયાસ કરીએ.
- નવા વિચારોને, નવાં અર્થઘટનોને સાંભળવાની, સમજવાની, સ્વીકારવાની ક્ષમતા કેળવીએ.
- કોઈ વ્યક્તિ-વિચારધારાના ચોકઠામાં બંધાઈ ન જવાની સજાગતા રાખીએ.
- વિરોધી વિચારને ઉગ્રતા વગર સાંભળવાની, સમજવાની ધીરજ રાખીએ.
- આપણને ગમતા વિચારોના પ્રચારક ન બનતાં પ્રસારક બનીએ.
- સર્વગ્રાહી, માનવકેન્દ્રી વિચારોને આચરણમાં મૂકી એની કસોટી કરતા રહીએ.
- પોતાની વાત રજૂ કરતી વખતે વિચારશુદ્ધિની, ભાષાના યોગ્ય ઉપયોગની, અનાગ્રહની અને બિનજરૂરી વિસ્તારના જોખમની કાળજી રાખીએ.
- વિશ્વસમસ્તમાં ઊઠતાં વિચારવમળોથી અવગત રહીને એને સમજવા પ્રયત્નશીલ રહીએ.
- અવિરત ચાલતી આ વિચારવલોણાની પ્રક્રિયામાં વધુ ને વધુ લોકોને સહજ સામેલ કરીએ.
- સૌંદર્યદૃષ્ટિ કેળવીએ.
- વ્યક્તિગત આગ્રહો છોડીને સમૂહમાં સ્વસ્થપણે જીવવા પ્રયત્ન કરીએ.
- પ્રકૃતિને પ્રેમ કરતા એને માણતા શીખીએ અને આપણા પર્યાવરણનું જતન, સંવર્ધન કરીએ.

આપ સર્વેને આ પરિવારમાં જોડાવાનું આમંત્રણ છે.

આપણું વિચારવલોણું : ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૭ : અંક-૨ (૫૧)